The Human Safety Net ACADEMY

PROGRAM „FINANSIJSKA PISMENOST ZA RODITELJE"

ZAHVALNOST
O programu „Finansijska pismenost": Ova publikacija predstavlja program Finansijska pismenost za roditelje. Program se sastoji iz 2 radionice i treće opcione radionice.
Sadržaj izradio: Aflatoun International
Posebnu zahvalnost dugujemo: kompaniji Generali Osiguranje
Dodatnu podršku i potrebne informacije pružio: CIP-Centar za interaktivnu pedagogiju

Sadržaj

- Uvod u modul Finansijska pismenost 3
  - Ko su učesnici? 3
  - Kakva je vaša uloga kao facilitatora? 3
  - Postavka radionica 7
- 1. radionica: Uvod u roditeljstvo i finansijsko zdravlje 9
- Smernice: Krugovi učenja za roditelje 20
- 2. radionica: štednja i trošenje 23
- 3. radionica: Ulaganje u budućnost naše dece 39
- Dodatak - 5 vežbi za izgradnju poverenja 47
- Dodatni sadržaji za finansijsku pismenost 50

Uvod u modul Finansijska pismenost

Dobrodošli u *Program „Finansijska pismenost za roditelje“* koji se sprovodi uživo. Program Finansijska pismenost (u daljem tekstu: PFP) je jednostavan vodič za radionice koja se održavaju uživo i služi kao pomoć facilitatorima da podrže razvoj finansijske pismenosti roditelja, kao sastavnog dela programa za roditeljstvo.

Cilj ovog programa je da se unapredi znanje i zdrav pristup finansijama roditelja i staratelja, tako da steknu dodatne veštine da podrže razvoj svoje dece. Na radionicama se koriste metode aktivnog učenja koje se mogu prilagoditi različitim kontekstima, lako su primenljive u svakodnevnom životu i pogodne za integraciju u postojeće programe za roditelje i usluge u oblasti zdravlja, obrazovanja, ishrane i bezbednosti. Pored toga, PFP nudi alate i resurse koji mogu da pomognu roditeljima i starateljima da brinu o deci na način koji odgovara na potrebe deteta, uz predloge jednostavnih aktivnosti zasnovanih na igri, koje mogu da praktikuju i u svom domu.
Tokom dve obavezne i jedne opcione radionice fokus je na praktičnim veštinama razlikovanja potreba i želja, kontrolu trošenja, redovnu štednju koja će se pozitivno odraziti na budžet i istraživati strategije za ulaganje u budućnost dece. Smatraće se da su ovi programi bili uspešni, ako roditelji i staratelji nakon što ih završe, steknu veće samopouzdanje da primene ove osnove finansija kako bi ojačali stabilnost svoje porodice i podržali razvoj svoje dece .

Ko su učesnici?

Ovaj program je namenjen roditeljima i starateljima u Srbiji, posebno onima sa srednjim i niskim primanjima. Stoga smo napravili program koji se sastoji od 3 radionice (dve obavezne i jedne dopunske ili opcione) na temu osnova finansija, za potrebe roditeljstva i finansijske dobrobiti roditelja u svakodnevnom životu. Sve radionice su namenjene određenom finansijskom konceptu, a u okviru njih, kroz sve aktivnosti, provlače se teme rodnog aspekta, kao i planiranje za slučaj vanrednih finansijskih izdataka. Imajući u vidu raznolike profile obrazovanja među učesnicima, ovaj alat je osmišljen tako da odgovara različitim nivoima veština.

Kakva je vaša uloga kao facilitatora?

Možda ćete biti podstaknuti da radite na način koji je drugačiji od tradicionalnih koncepata vođenja radionica i podučavanja. Nadamo se da ćete to doživeti kao pozitivno iskustvo. Ovi alati su zasnovani

na interaktivnoj pedagogiji u čijem središtu je učesnik i za njih je karakteristično da raspolažu čitavim spektrom metoda aktivnog učenja.
Aktivnosti predviđene u okviru radionica zahtevaju od vas da obezbedite inkluzivno okruženje, u kom se učesnici različitog nivoa pismenosti (čitanje, pisanje, matematička pismenost) osećaju uvaženo, da ih čuju i da imaju svoje mesto kao učesnici. Postarajte se da se učenje odvija u okruženju uzajamnog poštovanja, poverenja i zadovoljstva. Potrudite se da što pre upamtite imena učesnika! Tako ćete na samim radionicama, lakše privući pažnju i pojedinaca i grupe. Važno je da dobro upoznate svoje učesnike i da saznate nešto više o njima, izazovima sa kojima se suočavaju i njihovim nadama i ciljevima. To će vam pomoći da aktivnosti prilagodite njihovim potrebama. Kada pripremate ili vodite radionicu , obezbedite uslove da svi mogu da učestvuju. Usporite, prilagođavajte aktivnosti i postavljajte pitanja kako biste bili sigurni da svi mogu da učestvuju. Napravite vizuelne materijale koristeći flipčart tablu, ako procenite da mogu biti od pomoći.

(1) STVARANJE DOBROG OKRUŽENJA I ATMOSFERE POVERENJA, SIGURNOSTI, INKLUZIVNOSTI I AKTIVNOG UČEŠĆA

Potrebno je da rad sa učesnicima započnete tako što ćete im ukazati na to da ovaj program nije samo namenjen njima, već se i bavi njima. To znači da ovaj proces od njih zahteva da se prisete sopstvenih iskustava i da ih podele sa drugima. Učesnici neće steći korisna znanja niti razviti potrebne veštine i pristupe za postizanje finansijske dobrobiti dok ne počnu da grade snažan grupni identitet. Isto tako, neće govoriti otvoreno o nekim finansijskim pitanjima niti reći šta misle ako se ne osećaju sigurno u svojoj grupi. Možda će im biti potrebno vreme da shvate da se aktivnosti ovog programa rukovode prilično drugačijim pravilima i normama u odnosu na ono čega se sećaju, odnosno ono što su, na primer, naučili u školi. Drugim rečima, potrebno je da im damo malo vremena da promene neke uvrežene stavove.

BUDITE KREATIVNI I UKLJUČITE UČESNIKE U NAČIN PLANIRANJA I PRILAGOĐAVANJA RADIONICA: ČIM UPOZNATE SVOJE UČESNIKE, MOĆI ĆETE DA PRILAGODITE RADIONICE TAKO DA ODGOVARAJU SVIMA NJIMA. KADA BUDETE PRILAGOĐAVALI RADIONICE, TREBA DA UZMETE U OBZIR TRI VAŽNE STVARI:

Primenljivost: Da li će ova aktivnost dati rezultate kod svih? Da li pravila važe za sve? Da li su tu uključene stvari koje će nekim učesnicima biti teške, poput trčanja ili skakanja i čitanja ili pisanja? Važno je da kao facilitator uvek postavljate sebi ova pitanja. Na primer, potrudite se da naglas pročitate uvod svake aktivnosti onima koji imaju poteškoća sa čitanjem. Spajajte učesnike u parove i postarajte se da u grupnom radu učestvuju osobe različitih nivoa.

Siguran prostor: Stvaranje sigurnog prostora je izuzetno važan aspekt. Da li svi učesnici imaju bezbedan pristup prostoru? Da li postoje prepreke (vidljive ili nevidljive) zbog kojih je učesnicima otežano da se osećaju bezbedno i prisustvuju radionicama? Na primer, možda biste hteli da se održe odvojene radionice za muškarce i žene kada se budu prolazile određene teme.

Uključite učesnike: Prilikom pripreme ili održavanja radionice, usporite, kako biste bili sigurni da su svi učesnici u stanju da vas prate. Postavite sebi pitanje: „da li je ovo korisno za sve?" Ako aktivnost nema efekta, nemojte oklevati da zamolite roditelje da daju sugestije kako da izmenite radionice, da bi svako mogao da se uključi. Kada ih pitate da daju svoje ideje razvijate kulturu otvorenosti i pružate priliku učesnicima da vam neprestano pružaju povratne informacije. To će pomoći da predviđene aktivnosti sprovedete na najbolji mogući način.

(2) SAVETI ZA USPEŠNU FACILITACIJU: KAKO DA REŠAVATE POTENCIJALNO OSETLJIVE TEME U SVOJIM GRUPAMA.

Nudimo vam nekoliko korisnih saveta koje možete iskoristiti kada pokrećete diskusiju ili svoje učesnike podučavate o temi koja je osetljiva. Ove tehnike se mogu primeniti u različitim aktivnostima.

1. Priprema za rad: predstavljanje pravila za grupu.

Da bi učesnici iznosili svoja mišljenja i učestvovali u diskusijama koje se vode na osetljive teme u vezi sa novcem i ličnim finansijama, potrebno je da se osećaju sigurno i da se ne plaše kritike zbog svojih komentara. Pre nego što započnete sa nekom aktivnošću, najbolje je da uspostavite atmosferu podrške u kojoj se poštuju osnovna pravila. Da bi diskusija bila produktivnija, predočite im sledeća pravila:

- Slušajte pažljivo i s poštovanjem, bez prekidanja.
- Poštujte stavove drugih.
- Podignite ruku kada želite da iznesete svoje mišljenje o nečemu.
- Kritikujte ideje, ne ljude.
- Posvetite se učenju, a ne debatama.
- Nemojte kriviti druge ni spekulisati.
- Nemojte koristiti način izražavanja koji može da dovede do neprijatnosti ili sukoba.

2. Upoznajte sebe.

Pre nego što podstaknete diskusiju na temu koja može biti osetljiva, važno je da razmislite o eventualnoj sopstvenoj pristrasnosti ili nejasnoćama oko datog pitanja.

- Kako ste došli do postojećih saznanja ili stekli mišljenje koje imate?
- Zašto ste neke informacije ili izvore vrednovali više od drugih?

Kada nastojimo da polaznicima pomognemo da razumeju druge, važno je da razmislimo o pojmovima empatije i perspektive. Mi smo svi deo društva i kulture, pri čemu se stavovi i vrednosti menjaju. Ako podelite neki trenutak kada ste i sami promenili mišljenje, to ih može navesti da budu otvoreni i dođu do samospoznaje, što i jeste vaš cilj.

3. Uvažite različitosti među učesnicima.

Važno je imati na umu da svaki učesnik u vašoj grupi dolazi iz jedinstvene sredine i ima različita iskustva. Posmatrajte ovu raznolikost kao prednost. Jedinstvene prilike za učenje nastaju kada su učesnici izloženi mnoštvu različitih gledišta. Dajte im priliku da iznesu svoje stavove i neka vaš cilj bude da razumete, cenite i poštujete njihovo poreklo i iskustva koja su ih oformila. Podržite svoje učesnike da postupe na isti način. Podstaknite ih da „razmišljaju naglas", da postavljaju pitanja i da aktivno razmatraju stavove koji se razlikuju od njihovih.

4. Odredite okvir i cilj diskusije.

Da bi diskusija bila što je moguće plodnija, na početku svake radionice naveli smo jasan uvod sa ostvarivim ciljevima radionice. Pregledajte ih zajedno sa učesnicima i neka budu jasno istaknuti na tabli. Tako će se učesnici držati željenog pravca tokom rada i obezbediti da se ciljevi koje ste postavili za diskusiju ispune.

5. Budite aktivni facilitator .

Kao facilitator , ne treba da dominirate u diskusiji, ali ni da budete pasivni posmatrač. Vaša uloga, pored ostalog, treba da bude da intervenišete tokom diskusije, kako biste:

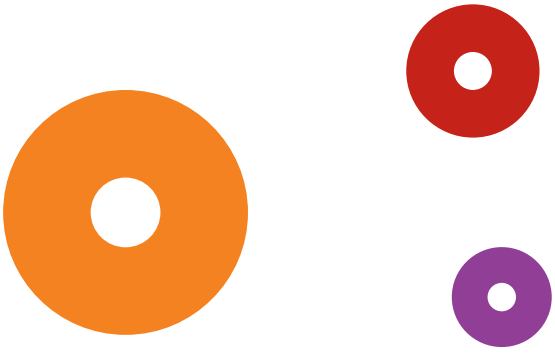
- podsetili na to da treba poštovati pravo drugih na različito mišljenje,
- preformulisali pitanja koja učesnici postavljaju,
- ispravili netačne informacije,
- zatražili pojašnjenje,
- prošli kroz glavne tačke i
- ukazali na druge povezane sadržaje koji se tiču roditeljstva ili primere iz svakodnevnog života.

6. Budite spremni da se bavite napetim ili emocionalnim trenucima.

Tokom diskusije o osetljivim pitanjima ili teškim temama u vezi sa finansijskim planovima, vrlo je moguće da će neki od učesnika biti ljuti ili uznemireni dok budu otvoreno pričali na temu finansija. Ako do toga dođe, budite smireni i pokušajte da to pretvorite u iskustvo učenja. Nemojte izbegavati problem, već ga odgodite dok ne napravite plan kako da grešite, ukoliko se ukaže takva potreba.
Aktivno korišćenje zajedničkih, dobro osmišljenih strategija je korisno za sve učesnike. Na primer, učesnici pozitivno reaguju kada facilitatori upoznaju njihovu specifičnu situaciju, pokažu da su prihvatili njihov identitet i neguju empatiju u grupi. Iznošenje ličnih iskustava tokom rada na finansijskim koncepcijama, takođe može doprineti opuštenijoj atmosferi među učesnicima, u kojoj će se lakše javiti za reč, otvoriti i osetiti veće poverenje.

7. Zajedno se prisetite i rezimirajte ključne poruke.

Osvrt je izuzetno važan, i možete ga podstaći na dva načina. Prvo, pozovite učesnike da se aktivno prisete komentara drugih učesnika, posebno onih sa kojima se eventualno ne slažu. Drugo, iskoristite predložene aktivnosti promišljanja na kraju svake radionice, kako biste pružili priliku učesnicima da se prisete i rezimiraju najvažnije stvari koje su naučili iz aktivnosti i grupnih diskusija. To može biti u vidu otvorene grupne diskusije ili pojedinačnog vođenja beleški. Ovo je trenutak kada će tiši polaznici dobiti priliku da sa facilitatorom podele čuvajući privatnost, a svima zajedno omogućiti da opušteno i u miru razmisle o svojim stavovima na zadatu temu.

(3) PREPORUKE ZA PROMOVISANJE AKTIVNOG UČEŠĆA I PRISUSTVOVANJA RADIONICAMA

Aktivno učešće roditelja i održavanje njihove zainteresovanosti za ove teme može biti složeno zbog predrasuda ili prethodnih loših iskustava. Iz tog razloga, da bi se podstaklo njihovo učešće i prisustvo, predlažemo sledeće:

1. Kada ih pozivate da učestvuju u programu, jasno im prenesite njegove prednosti, povezujući sadržaj sa stvarnim izazovima sa kojima se svakog dana susreću. Objasnite da vam je ono što ste naučili o upravljanju novcem i resursima pomoglo da smanjite finansijski stres, poboljšate stabilnost porodice i podržite razvoj svoje dece (ukoliko je tako). Kroz praktične primere objasnite kako ovaj program može doprineti promenama u njihovom životu i u porodici.
2. Uspostavite kontakt sa učesnicima pre nego što započnete sa realizacijom programa, tako što ćete podstaći aktivnosti koje će vam pomoći da se povežete i stvorite atmosferu poverenja i otvorenosti.
3. Poslušajte koje su potrebe i pitanja roditelja ili staratelja u vezi sa novcem i objasnite kroz konkretne primere, kako teme programa mogu da im pomognu da pronađu rešenja. Potrebno je da razumeju da ovaj program ima neposrednu primenu u njihovim životima.
4. Prenesite im da su oni glavni akteri ovog procesa učenja; ovaj program je osmišljen za njih; upravo zbog toga, da bi njegov sadržaj zaživeo, neophodno je da daju svoje komentare i postavljaju pitanja.
5. Objasnite pojam finansijske pismenosti na jednostavan i konkretan način, oslanjajući se na njihov lični primer. Zatražite od njih da se prisete svih mogućih načina na koje troše novac tokom jednog dana, a zatim objasnite da mogu naučiti kako da time upravljaju tako da ostvare pozitivan uticaj na svoje dnevne rashode i porodične obrasce ponašanja.
6. Pružite im podsticaj za učešće, u vidu sertifikata koji se stiče ili upisivanjem na neki program, koji im mogu biti od koristi kada završe program finansijske pismenosti.

Postavka radionice

Trajanje radionica: 2 sata

Svaka radionica se sastoji od:

- Pregleda, koji obuhvata: temu radionice, ciljeve učenja, spisak aktivnosti, potrebne materijale, beleške facilitatora.
- Uvodnog dela (uvod i rekapitulacija prethodnih radionica, ako je to primenljivo)
- Postavke glavnih aktivnosti, gde spada i aktivnost promišljanja na samom kraju
- Domaćeg zadatka:
  - Ovaj zadatak se koristi da bi se učesnicima pružile dodatne teme za razmišljanje, teme za diskusiju o prethodnoj radionici, ili da bi se dovršilo popunjavanje podeljenog materijala/aktivnost, pre naredne radionice.
  - Jedna od ideja kako učiniti da se polaznici osete rasterećeno i uvere da mogu da prate program je da se naprave „*Krugovi učenja za roditelje*". U zavisnosti od mogućnosti, preporučujemo da odvojite krugove učenja za žene i muškarce da biste obezbedili siguran prostor za razmenu mišljenja, učenje i zajedničko napredovanje tokom ovog modula. Dodatne smernice o tome kako da postavite *Krugove učenja možete pronaći na kraju 1. radionice: Uvod u finansijsko zdravlje i roditeljstvo.* Ovi segmenti su opcioni i mogu se održati i onlajn. Osmišljeni su da služe kao grupa za podršku učesnicima, u vreme između glavnih radionica i mogu se nastaviti čak i nakon završetka modula.

RADIONICA
1

Uvod u roditeljstvo i finansijsko zdravlje

TRAJANJE
2 sata

TEMA RADIONICE
Učesnicima se predstavlja koncept finansijskog zdravlja u kontekstu roditeljstva. Kroz naredne aktivnosti, saznaće o pozitivnom uticaju finansijskog zdravlja na njihovu dobrobit i na staranje o deci u ranom detinjstvu. Takođe će naučiti da prave razliku između proizvoda i usluga koji su neophodni od onih koje je samo lepo imati, što će im omogućiti da procene koje stvari su neophodne za njihovu porodicu i decu i koliko koštaju, tako da mogu da odrede prioritete troškova i sagledaju kako se oni uklapaju u porodične vrednosti, u celini.

CILJEVI UČENJA
Do kraja ove radionice, učesnici će moći da:
1. Razumeju da njihov zdrav pristup finansijama ima pozitivan uticaj na razvoj njihovog deteta.
2. Jasno definišu razliku između potrebe i želje.
3. Navedu kriterijume na osnovu kojih mogu da naprave razliku između potrebe i želje u svakodnevnom finansijskom planiranju.

AKTIVNOST
- Uvodne reči i upoznavanje sa aktivnostima radionica:
  - 1. aktivnost: Međusobno upoznavanje
  - 2. aktivnost: Hajde da počnemo
  - 3. aktivnost: Igranje uloga
  - 4. aktivnost: Trošenje za potrebe i želje
  - 5. aktivnost: Vežba promišljanja
- Domaći zadatak

MATERIJALI

- Papir
- Olovke
- Flipčart tabla/tabla + markeri
- Materijal 1.1: Smernice za Krugove učenja za roditelje
- Štampani materijal za učesnike sa komponentama o brižnom staranju (učitajte verziju preko linka: https://docs.google.com/document/d/1D3AAI4zT07nNMm5rkW02CMXBYZQ06WRs/edit?usp=sharing&ouid=116503361671347125910&rtpof=true&sd=true)
  (ili nacrtano na flipčart tabli)
- Studije slučaja (štampan ili ispisano)
- Opciono: Materijal 1.2: Radni list za kontakt podatke o lokalnim relevantnim institucijama i organizacijama
- Materijal za domaći zadatak 1.3: Kontrolne liste za roditelje,
- lepljivi papirići za poruke

UPUTSTVA ZA FACILITATORA

Današnja radionica se bavi prednostima finansijskog zdravlja u porodici i kako ono utiče na roditeljstvo, posebno u vanrednim okolnostima. Finansijsko zdravlje ili blagostanje će omogućiti roditeljima da doprinesu ukupnoj efikasnosti porodičnih finansija i dodatno ih osposobiti u njihovoj roditeljskoj ulozi. Ova radionica takođe ima za cilj da podstakne učesnike da daju prioritet štednji novca (ili resursa) u odnosu na trošenje na stvari ili usluge koje nisu neophodne. Tokom radionice, tražite od polaznika da se kritički osvrnu na to šta im je zaista potrebno da kupe.

Radionice pripremite na vreme, a neke pojmove i definicije možete unapred zabeležiti na flipčart tabli kao vizuelnu pomoć. Pogledajte Napomene za facilitatora date u tekstu.

OTVARANJE I UVOD U RADIONICU 15 MINUTA

- Poželite svima dobrodošlicu na predstojeći program i radionice na temu finansijske pismenosti za roditelje i staratelje.
- **NAPOMENA:** *Takođe navedite sve važne informacije u vezi sa organizacijom i postavkom radionica, tj. vreme, mesto održavanja i dr. koje su povezane sa specifičnim pristupom vašeg programa.*
- Radionice započnite objašnjenjem da ćete se baviti pojmom finansijskog zdravlja, pozitivnim uticajem koje finansijsko zdravlje ima na dobrobit roditelja i dece.
- Nakon toga istaknite da pružanje kvalitetnog roditeljstva i podrška porodici daju ključni zamajac u postizanju rezultata kod dece. Pogledajte savete za uvodni deo i vođenje radionice i dodajte da ćete vi kao facilitator imati i ulogu moderatora i obezbediti da se svi osećaju sigurno da će svi kao grupa, raditi na temu finansijskog zdravlja i roditeljstva.
- Objasnite da svaka radionica ima „zadatak ili aktivnost koji se rade kod kuće", a za koje se traži da ih urade sami ili u okviru „Krugova učenja za roditelje". Ovi krugovi učenja su sigurna mesta (preporučuje se formiranje odvojenih krugova učenja za žene i muškarce) gde se zajednički radi i diskutuje uz korišćenje nekih naučenih lekcija i njihovu primenu u svakodnevnom životu. Podelite učesnicima *Smernice za krugove učenja za roditelje (videti materijal 1.1. na kraju ove radionice)* – dozvolite im da ih pročitaju sada ili posle radionica i ponudite svoju pomoć za formiranje ovih krugova učenja, na kraju radionice.

1. AKTIVNOST	MEĐUSOBNO UPOZNAVANJE
CILJ	Da se učesnicima omogući da se međusobno upoznaju i izgrade prvi nivo poverenja i povezivanja sa ostalim učesnicima.
VREME	20 minuta
MATERIJALI	Videti pod: „materijali" iz Aktivnosti izgradnje poverenja, koju ste odabrali.

1. Počnite sa kratkim uvodom a zatim podelite učesnike u parove i zamolite da se kratko predstave jedni drugima, tj. kažu kako se zovu, gde žive, zašto su došli na ove radionice i dr.
2. Nakon deset minuta, zamolite svaki par da predstave jedno drugo grupi.
3. Ako osetite da učesnicima treba malo više vremena da se prilagode okruženju, odaberite neku od vežbi za izgradnju poverenja i timski rad iz 1. Dodatka programa „Finansijska pismenost" . To će verovatno trajati dodatnih 15 do 20 minuta.
4. Napomena: preporučujemo da izdvojite vreme za to i da iskoristite i druge aktivnosti na početku naredne radionice – ukoliko se pokaže da je vašoj grupi potrebno posvetiti više pažnje za izgradnju poverenja.

2. AKTIVNOST	HAJDE DA POČNEMO
CILJ	Da se roditeljima omogući vreme i prostor da iznesu svoju predstavu o tome šta je to finansijsko zdravlje i kako je povezano sa roditeljstvom.
VREME	25 minuta
MATERIJALI	Flipčart tabla, olovke Podelite Komponente brižnog staranja (koji se može naći na engleskom jeziku, na sledećem linku: https://docs.google.com/document/d/1D3AAI4zT07nNMm5rkW02CMXBYZQ06WRs/edit?usp=sharing&ouid=116503361671347125910&rtpof=true&sd=true). Umesto toga, možete iscrtati komponente Brižnog staranja na flipčart tabli i odvojiti ih po stavkama.

1. Odredite ton u kome će se voditi ova radionica i modul, tako što ćete zamoliti učesnike da kažu nešto o tome šta ih je navelo da prisustvuju ovim radionicama i nauče nešto više o finansijskom zdravlju i finansijskim aspektima.
2. Takođe, možete proširiti ovaj uvod i zamoliti ih da razmisle o tome šta se nadaju da će naučiti na ovoj obuci a čega se plaše i da to podele sa ostalima.

NAPOMENA: *nastavite da pratite ove nade/strahove i osvrnite se na to kada god se neka aktivnost u celokupnom programu odnosi na njih.*

3. Kažite da je razgovor na temu finansija vrlo ličan i da je ponekad teško govoriti o tome pred drugima. Podstaknite ih da vam se obrate na kraju radionica ukoliko imaju pitanja/komentare na koje nije dat odgovor.

4. Hajde da počnemo na zabavan način, petominutnom razmenom ideja. Postavite pitanja svim učesnicima u grupi ponaosob, kako bi odgovorili na sledeće:
   - „Da je novac životinja, koja bi životinja bio? Zašto?"
   - „Da je novac boja, koja boja bi bio? Zašto?"

5. Pustite da diskusija potraje desetak minuta. Tačan ili netačan odgovor apsolutno ne postoje, učesnici mogu da govore o tome na šta ih novac asocira i šta osećaju prema novcu povezivanjem sa određenom životinjom ili bojom.
6. Sada nastavite dalje i objasnite da će se ovaj model rukovoditi ovim jednostavnim okvirom povezivanja finansijskog zdravlja i roditeljstva. Pročitajte naglas učesnicima:

- Svim porodicama su potrebni vreme, resursi i usluge.
- Roditelji svojoj deci mogu pružiti vreme i resurse ako planiraju, razumeju i koriste resurse i usluge koji su im na raspolaganju.

NAPOMENA: ***napišite to na flipčart tabli kao vizuelnu pomoć.***

7. Kažite: finansijsko zdravlje se definiše kao:
   - nesmetano i efikasno upravljanje svakodnevnim finansijskim životom pojedinca, tj. upravljanje novcem/resursima koji ulaze i izlaze iz njegovog domaćinstva;
   - otpornost/rezilijentnost u svetlu neizbežnih uspona i padova tj. sposobnost opstajanja tokom vanrednih dešavanja kakav je bio kovid 19, gubitka glavnog hranioca porodice, bolesti deteta i dr.
   - sposobnost da se iskoristi prilika koja će doneti finansijsku sigurnost i mobilnost, tj. da se pridruži lokalnim inicijativama podrške zajednice, pristupi programima vlade ili opštine koji pružaju finansijsku pomoć ili unapređenje veština, učestvovanje u aktivnostima ženskih udružena ili zadrugama ili ulaganje u obrazovanje dece.

8. U nastavku postavite pitanje: Zašto mislite da je ovaj program/da su ove radionice namenjene roditeljima?
9. Podstaknite učesnike da svoje odgovore podele na velikoj grupi i zabeležite ih na flipčart tabli.
10. Nakon toga, objasnite da su im finansijska sredstva potrebna da bi se brinuli o svojoj deci, da, na primer, plate za njihovu odeću, hranu, zdravstvene usluge, školske troškove i drugo.
11. Prema Svetskoj zdravstvenoj organizaciji, postoji pet važnih komponenti koje roditelji treba da pruže deci kako bi obezbedili njihov razvoj.
12. Ispišite sledeće komponente na flipčart tabli i pozovite polaznike da iznesu primere kako je novac potreban da bi se ove komponente obezbedile. Na primer: „obezbediti novac za troškove dovoženja deteta na redovne zdravstvene preglede" potpada pod komponentu „Zdravlje".

ZDRAVLJE
Obezbediti novac za dovoženje deteta na redovne zdravstvene preglede

ISHRANA
Kupovati zdravu hranu

UČENJE U RANOM UZRASTU
Plaćati obrazovanje za decu

SIGURNOST I BEZBEDNOST

RESPONZIVNO STARANJE

13.Na kraju, pozovite učesnike da podele sa ostalima pitanja ili dodatne komentare.

NAPOMENA: *Osim navedenog, možete da podelite sliku prikazanu u nastavku i da je, ako bude dovoljno vremena, prođete sa učesnicima. Ukoliko to nije moguće, nacrtajte je na flipčart tabli i okačite u prostoriji za obuku kako biste je koristili dok prolazite kroz modul. U suštini, potrebno je da objasnite da će se razmatrati i diskutovati o elementima na slici, s ciljem da se roditeljima pruži pomoć da ostvare finansijsko zdravlje, a samim tim i doprinese dobrobiti i razvoju njihove dece.*

Osoba postupa na finansijski zdrav način kada:

3. AKTIVNOST	IGRA ULOGA
CILJ	Pretvaranje teorije u praksu kroz vežbu stvaranja zajedničkog osećaja svrhe I kroz saradnju u situaciji koja je povezana sa finansijama i dobrobiti porodice.
VREME	30 minuta
MATERIJALI	Studije slučaja (štampane ili napisane)

1. Zamolite učesnike da formiraju grupe od po četvoro.
2. Svakoj grupi dodelite jednu studiju slučaja. Koristite studije slučaja navedene u donjoj tabeli, ili koristite slučaje iz sopstvenih primera/prilagodite ih kontekstu svog predavanja.
3. Objasnite da svaka studija slučaja opisuje situaciju koja može da se desi u bilo čijem domu, odnosno porodici.
4. Objasnite da u okviru grupa svaki član treba da preuzme jednu ulogu prikazanu u studiji slučaja.
5. Potrebno je da u okviru svojih grupa osmisle trominutnu scenu u kojoj će pokazati jedan način reagovanja na situaciju prikazanu u studiji slučaja.
6. Cilj je da se da primer kako je moguće izmeniti situaciju da se dođe do pozitivnijeg, boljeg i idealnog ishoda.
7. Dajte učesnicima 10 minuta da osmisle scene.
8. Zatim, zamolite da svaka grupa odigra osmišljenu scenu. Usmeravajte učesnike ka diskusiji, postavljanjem sledećih pitanja:
   - Šta očekujete da će se desiti ako tako reagujete?
   - Možete li da navedete bilo koju drugu moguću reakciju u datim okolnostima?
   - Ko u ovom porodičnom scenariju donosi finansijske odluke? Da li je to povezano?
   - Za koju situaciju u svojoj porodici biste želeli da se promeni?
   - Kako mislite da bi izgledale ove studije slučaja kada bi se oba roditelja osećala dobro u pogledu svog finansijskog zdravlja?
   - Šta ste naučili u današnjim aktivnostima što ćete primeniti kod kuće?

9. Dozvolite članovima drugih grupa da komentarišu odigrane scene .

STUDIJE SLUČAJEVA

Napomena za facilitatora: Prilagodite „uloge" studija slučaja tj. majka/otac ili babe i dede tetke/ujaci, stričevi itd.) ili druge pojedinosti tako da odgovaraju vašem kontekstu i učesnicima.

STUDIJA SLUČAJA BR. 1

Porodicu čine otac/majka/baba i deda i dvoje dece, uzrasta 4 i 6 godina. Pošto su otac/majka/baba i deda jedini odrasli u porodici, on/ona je jedini hranitelj u porodici. Nikada nema vremena da planira unapred jer je previše zauzet/a poslom i brigom o deci. Ne traži pomoć od rođaka, iako se bori da pokrije mesečne troškove za njihovu malu decu.

STUDIJA SLUČAJA BR. 2

Porodicu čine otac, majka, sin i ćerka, oboje uzrasta od 2 godine. I majka i otac pored porodičnih obaveza rade poslove na pola radnog vremena. Majka na pijaci prodaje povrće koje uzgajaju porodično. Većinu svojih prihoda od toga troši na kupovinu drugih namirnica, a ponekad i na zdravstvene preglede za njihovo dvoje dece. Otac troši svoju zaradu na prevoz autobusom do grada kako bi se sastao sa kolegama, kao i sa društvom posle posla.

STUDIJA SLUČAJA BR. 3

Porodicu čine otac, majka i dva sina uzrasta od 1 i 6 godina. Stariji sin je odskora počeo da postavlja svakakva pitanja o novcu. Roditelji ne znaju kako da reaguju na njegova ponekad komplikovana pitanja o novcu i zašto druga deca imaju više od njih i ne znaju kako da pouče svoje dete o tome kod kuće. Baba i deda dolaze jednom nedeljno i roditelji ih mole da porazgovaraju sa njihovim sinom o tome.

STUDIJA SLUČAJA BR. 4

Porodicu čine otac, majka, ostareli tast (svekar) i dvoje male dece. Otac ne može da radi zbog povrede na radu (ili bolesti); majka radi puno radno vreme kao pedagoški asistent. Porodični budžet pravi tast (svekar), iako je majka jedina koja u porodici zarađuje novac.

4. AKTIVNOST	POTREBE I ŽELJE U TROŠENJU
CILJ	Razlikovanje između potreba i želja u trošenju.
VREME	30 minuta
MATERIJALI	Nema

1. Objasnite da su u prethodnim aktivnostima mogli da razmišljaju o važnosti finansijskog zdravlja i njegovoj povezanosti sa dobrobiti njihove porodice, zatim pomenite da je prvi korak da bi počeli da donose bolje odluke o ovome, da nauče da razlikuju potrebe i želje. Stoga se sledeća aktivnost fokusira na potrebe i želje.
2. Odredite tri različita dela prostorije koji će predstavljati sledeće: osnovno trošenje (potrebe), željeno trošenje (želje) i srednji prioritet koji odražava potrebu za trošenjem koja se nalazi negde u sredini.
3. Objasnite da tri dela prostorije predstavljaju različite navike u trošenju koje se odnose na različite prioritete.
4. Čitajte naglas sledeće predmete, jedan po jedan i dajte učesnicima dovoljno vremena da otrče ili hodaju do određenog dela prostorije. Učesnici treba da stoje u onom delu prostorije koja odgovara navici u trošenju kojoj pripada taj predmet (npr. ako smatraju da taj predmet predstavlja prioritet za kupovinu, treba da stanu u deo koji je označen kao potrebe).

- Sapun
- Televizor
- Mobilni telefon sa vremenom emitovanja
- Novac za sodu
- Cipele
- Ulošci
  (*Napomena: u zavisnosti od konteksta, učesnici mogu osećati nelagodu pri pominjanju ovoga ako su polovi izmešani – u tom slučaju izbacite ovo.*)
- Ogrlica
- Losion
- Donje rublje
- Minđuše
- Hrana
- Voda
- Štednja za budućnost

5. Pozovite dobrovoljce da podele razloge izbora koje su napravili.
6. Razgovarajte kako se neke od stvari ne moraju smatrati osnovnim, a ipak su važne za naše ukupno blagostanje (npr. hobiji i i godišnji odmori).
7. Zatim, pozovite učesnike da napišu na samolepljivim papirićima pet predmeta na koje obično troše novac i pet stvari koje bi želeli da kupe. Dajte im nekoliko minuta da odrede ove predmete. To mora biti mešavina uobičajenih stvari, kao što je kupovina karte za prevoz ili ručak i stvari koje bi želeli da imaju, kao što su posebna odeća ili nova verzija nečega što već imaju.
8. Posle nekoliko minuta, tražite da razvrstaju samolepljive papiriće u dve kategorije: potrebe i želje.
9. Ohrabrite par učesnika da podele sa grupom svoje zapisane odgovore i odgovore na sledeća pitanja:
   - Koje kriterijume koristite da razlikujete potrebe i želje?
   - Da li analizirate i razmišljate o ključnim stvarima pre nego što nešto kupite? da/ne Zašto?
   - Koje razloge navodite za kupovinu neke stvari?

10. Na velikoj grupi dajte definiciju potrebe i želje:
    - **Kako definisati potrebe:** stvari koje su suštinske za opstanak, zdravlje i rast pojedinca.
    - **Kako definisati želje:** stvari koje hoćemo, a koje nisu neophodne za naš opstanak, zdravlje i razvoj t. stvari koje bismo voleli da imamo.
    - Važno je napomenuti da neke od želja mogu biti i potrebe (ili prava) u nekim okolnostima. Na primer, mobilni telefon može biti želja, ali u slučaju prirodne katastrofe može postati potreba: može biti neophodan resurs da se zaštiti dete (pozove hitna pomoć, spoji porodica, itd.) i osigura lično zdravlje i bezbednost, čime se štiti pravo deteta na zaštitu i pravo da bude bezbedno.

11. Objasnite da je štednja za budućnost zaista važna i da ćete o tome govoriti na sledećoj radionici. Štednja i pravljenje budžeta su veoma važne aktivnosti za upravljanje našim novcem i koje nam mogu pomoći da osiguramo da imamo dovoljno novca za stvari koje su nam potrebne, za potrebe naše dece, da prebrodimo urgentne situacije i da ostvarimo buduće ciljeve naše porodica.

5. AKTIVNOST	VEŽBA PROMIŠLJANJA
CILJ	Promišljanje o različitim aspektima naučenog tokom današnje radionice
VREME	15 minuta
MATERIJALI	Papir ili flipčart tabla, hemijske olovke

1. Na kraju radionice, neka učesnici popune tabelu poput ove, koju ćete vi postaviti na flipčart tablu.

ŠTA SMO RADILI?	ZAŠTO SMO TO RADILI?	ŠTA SAM NAUČIO/LA DANAS?
KAKO TO MOGU DA PRIMENIM U SVAKODNEVNOM ŽIVOTU?	**ŠTA ME JOŠ ZANIMA O OVOJ TEMI?**	**NEKA RAZMIŠLJANJA KOJA TREBA ZABELEŽITI.**

2. Prošetajte kroz prostor kako biste pomogli učesnicima da popune tabelu sa što više detalja.
3. Zahvalite se učesnicima na učešću i podsetite ih na datum, vreme i mesto sledeće radionice.

DOMAĆI ZADATAK:

1. Uspostavite 'Krug učenja za roditelje' koji se može redovno sastajati kako bi jedni drugima pružili podršku razgovarajući o naučenim lekcijama i pomažući kada je potrebno. To je bezbedan krug učesnika; može da bude veliki sa čak 5 učesnika ili mali sa 3.
2. Zajedno sa svojim 'Krugom učenja za roditelje', razgovarajte o načinima na koje možete i želite da radite u bliskoj budućnosti kako biste podržali svoje dete i izgradili svoje finansijsko zdravlje. Prve ideje su date u *Materijalu za domaći zadatak 1.2*. Započnite zajedno sa velikim i opštim idejama.
3. Onda, razmislite o svojoj sopstvenoj situaciji u kući. Koje su trenutne potrebe vašeg deteta/dece? Da li su one u skladu sa vašim porodičnim vrednostima? Da li zadovoljavate njihove potrebe nasuprot njihovim željama? Stavite ova pitanja u tabelu svog 'kruga učenja'. Prođite kroz njih zajedno da vidite kako možete da unapredite svoje roditeljske veštine da još bolje zadovoljite potrebe i želje svoje dece.
4. Zatim, pojedinačno, napravite spisak od 3 koraka koje biste želeli da preduzmete pre sledeće radionice. Neka budu što jednostavniji kako biste mogli da ih ostvarite.
5. Savet: odaberite predmet u svojoj kući i stavite ga negde gde ga možete videti više puta u toku dana. Prikačite neku od svojih ideja o tome šta treba uraditi na taj predmet kao dodatni podsetnik tokom dana, kako biste mogli da ispunite sve sa svog spiska aktivnosti.

SAVETI ZA RODITELJE KAKO DA UPOZNAJU SVOJU DECU SA IDEJOM 'POTREBA I ŽELJA':

Napomena: Još jednom, mi smo glavni uzori našoj deci. Kada naše dete ima napad besa jer hoće da mu se nešto kupi, hajde da razmislimo o svom ponašanju pre nego što popustimo. Kako trošimo novac? Da li često trošimo novac na želje? Razgovarajte sa svojim detetom o tome kako birate šta i zašto da kupite kako biste mu pomogli da razume koncept potreba i želja.

Neke jednostavne aktivnosti mogu takođe pomoći da se učvrste koncepti potreba i želja. Pokušajte sledeće aktivnosti kod kuće:

#1 Pokažite jedan ugao sobe i objasnite da je to ugao za 'potrebe'. Pokažite suprotni ugao i objasnite da će to biti ugao 'želja'. Objasnite im da ćete izgovarati različite predmete jedan po jedan, a da članovi porodice treba da odu do ugla za koji misle da je odgovarajući.
Evo nekih stvari koje možete pomenuti. Slobodno prilagodite spisak sopstvenom kontekstu:

- Voće
- Bombone ili slatkiši
- Kuća
- Voda
- Vazduh
- Škola
- Knjige
- Mobilni telefon
- Televizor
- Igranje
- Spavanje
- Laptop

Kako imenujete svaki predmet, ostavite im dovoljno vremena da nađu svoje mesto, a zatim ih pitajte: Zašto mislite da je ovaj predmet potreba ili želja? Da li mislite da je potreba/želja za svaku osobu na svetu? Zašto da ili zašto ne? Objasnite da da za manju decu, roditelji mogu zameniti reč 'potrebe' sa rečima 'stvari koje mi stvarno trebaju za život', a reč 'želje' sa 'stvari koje želim ali mogu da živim bez njih.'
Možete takođe postaviti pitanje – kako neke od ovih želja mogu postati potrebe kasnije u životu? Na primer, laptop za dete na početku može da bude želja, a da kasnije tokom pandemije postane potreba.

#2 Ako želite da dalje ovo istražujete, dajte članovima porodice novine i časopise i veliki list papira. Recite im da podele papir na dva dela po vertikali i da napišu 'potrebe' na jednoj strani, a 'želje' na drugoj. Onda neka potraže u časopisima stvari za koje misle da su potrebe i želje, da iseku slike tih predmeta i da ih zalepe na poster.
Druga aktivnost daje deci više slobode da istraže druge opcije koje se razlikuju od onih koje ste im dali u prethodnom vežbanju.
Aktivnost #2 je možda pogodnija za stariju decu.

Kako biste aktivnost učinili prijemčivom za manju decu – umesto toga nacrtajte različite potrebe i želje iz predloga u 1. aktivnosti na malim papirićima i dajte učesnicima da ih grupišu u 'potrebe' i 'želje'.

MATERIJAL 1.1: SMERNICE – KRUGOVI UČENJA ZA RODITELJE

SMERNICE: KRUGOVI UČENJA ZA RODITELJE

Započinjanje:

Na koji način već sarađujete sa roditeljima u susedstvu? Da li već imate neformalnu ili formalnu grupu koja se često sastaje radi podrške?

Kontekst:

Razgovor o finansijama je veoma ličan i može biti teško otvoreno o tome govoriti sa supružnikom ili rođacima. U tome vam mogu pomoći krugovi učenja za roditelje.

Šta su krugovi učenja za roditelje?

- Krugovi učenja za roditelje su male grupe roditelja koji su posvećeni sastancima u određenom periodu ili makar za vreme trajanja programa (možda u periodu od pola godine), svake ili svake druge nedelje. Mogu biti neformalni sastanci uživo ili onlajn.
- Predlažemo da se krugovi roditelja podele u grupe muškaraca i grupe žena. Ovo omogućuje bolji zajednički jezik na osnovu koga će se o temama koje se odnose na finansijsko zdravlje i roditeljstvo razgovarati sa većim poverenjem i sigurnošću.
- U svojim grupama, roditelji obrađuju pitanja, brige i izazove koji su se javili tokom radionica o finansijskoj pismenosti. Takođe zajedno rade domaće zadatke koji se daju na radionicama.
- To su suštinske grupe za učenje u kojima roditelji predstavljaju i međusobno razmenjuju ideje koje se odnose na roditeljstvo, finansijsko zdravlje i ostale finansijske teme koje su obrađene, nude rešenja za probleme i savetuju jedni druge.

Smernice za krugove učenja za roditelje:

1. Svi članovi treba da se saglase o glavnoj temi u toj grupi, u ovom slučaju finansijska pismenost i roditeljstvo, koje su povezane sa radionicama na kojima učestvuju.
2. Periodično zakazati vreme za sastanak koje odgovara svima. Možete rotirati domove ili se sastajati na mestu koje je u centru (dostupno svima).
3. Davanje konkretnih zadataka svakom članu tokom svakog sastanka (npr. organizator, moderator, zapisničar) daje osećaj zajedničkog vlasništva kruga učenja.
4. Podsećanje na ono o čemu ste razgovarali na prethodnom krugu učenja za roditelje. Ako je dogovor da se domaći zadatak uradi individualno, neka svako bude odgovoran.
5. Podsticanje svih roditelja da podele izazove iz sopstvenog iskustva između dva sastanka.
6. Vežbanje podržavajuće komunikacije i aktivnog slušanja. Kada svaki roditelj izlaže svoje izazove, vežbajte podržavajuću komunikaciju i aktivno slušajte jedni druge bez osude. Trudite se da pažljivo slušate i pitate zašto je to iskustvo predstavljalo izazov.
7. Kada svaki roditelj završi izlaganje, pitajte ih da li bi želeli da podelite sugestije kako da prevladaju izazov. Ako kažu da, iznesite predložene strategije za prevazilaženje izazova.
8. Ohrabrite sve da koriste konkretne primere.
9. Neka svaka osoba navede jedan uspeh koji su postigli nakon prethodne radionice o finansijskoj pismenosti.
10. Zatražite od svakog roditelja da postavi ciljeve za sledeći sastanak i zapišite ih u evidenciju za praćenje ciljeva.

MATERIJAL 1.2: TABELA SA KONTAKT PODACIMA LOKALNIH INSTITUCIJA

U ovom radnom listu, upišite brojeve telefona i kako svako mesto može da bude podrška mentalnom zdravlju i bezbednosti vašeg deteta u vašem mestu.

	BROJ TELEFONA	KAKO KORISTITI DA PODRŽITE SVOJU DECU?
1. USLUGE MENTALNOG ZDRAVLJA		
2. HITNA MEDICINSKA POMOĆ		
3. SOCIALNE SLUŽBE		
4. POLICIJA		
5. POMOĆ ZA ŽENE		
6. SLUŽBA ZA ZAŠTITU DECE		
7. SOS TELEFON ZA DECU		
8. PRAVNA POMOĆ		
9. SOS TELEFON ZA MENTALNO ZDRAVLJE I PSIHOLOŠKU POMOĆ KOD INFEKCIJE KOVID 19		
10. OSTALO (DOPIŠI)		

MATERIJAL ZA DOMAĆI ZADATAK 1.3: ČEKLISTA ZA RODITELJE

ČEK LISTA ZA RODITELJE

Napravite spisak stvari na kojima želite da radite u bliskoj budućnosti kako biste podržali svoje dete i izgradili svoje finansijsko zdravlje:

- Štednja za obrazovanje deteta
- Priprema za dodatne zdravstvene troškove
- Pravljenje budžeta koji je dobar za porodicu

DEFINICIJA

Finansijsko zdravlje je:

- Nesmetano i delotvorno upravljanje finansijama u svakodnevnom životu; otpornost na neizbežne uspone i padove; sposobnost da se iskoriste prilike koje će dovesti do finansijske sigurnosti i mobilnosti.

Napravite sopstvenu definiciju koja je po vama odgovarajuća:

RADIONICA
2

Štednja i trošenje

TRAJANJE
2 sata

TEMA RADIONICE
U ovoj radionici učesnici se upoznaju sa pojmom štednje, trošenja i pravljenja budžeta. Štednja je veoma važna veština koja nam pomaže da steknemo vrednu imovinu, a odgovorno trošenje se zasniva na analizi potreba i želja pre nego što novac damo za plaćanje robe ili usluga. Pravljenje budžeta objedinjuje ove veštine, tako što nam pomaže da planiramo kako da iskoristimo prihode da zadovoljimo svoje potrebe, ostvarimo ciljeve i mudro upravljamo novcem.

I štednja i pravljenje budžeta predstavljaju suštinski važne veštine u mnogim oblastima naših života i života naše dece koje se moraju uvežbavati i usavršavati jer zahtevaju planiranje i upravljanje resursima.

Ova radionica promoviše holistički pristup štednji, trošenju i pravljenju budžeta, a široka definicija obuhvata novac i druge materijalne i nematerijalne resurse. Kroz ovu radionicu, učesnici se vode kroz planiranje i uvežbavanje veština štednje, trošenja i pravljenja budžeta sa svojom decom, kao porodica.

CILJEVI UČENJA
Na kraju ove radionice, učesnici će moći da:
1. Identifikuju tri ili više načina na koje ljudi štede novac i odrede njihov prioritet, a zatim i da utvrde razloge zbog kojih njihova porodica štedi novac.
2. Postave cilj štednje i izrade plan štednje koji će im pomoći da taj cilj ostvare.
3. Definišu „odgovorno trošenje".
4. Naprave jednostavan budžet.

AKTIVNOST

- Rekapitulacija prethodne radionice
- Aktivnosti:
  - 1. aktivnost: Glasajte nogama
  - 2. aktivnost: Kako štedeti?
  - 3. aktivnost: Vremenski okvir štednje
  - 4. aktivnost: Scenariji trošenja
  - 5. aktivnost: Budžet
  - 6. aktivnost: 3-2-1 preslišavanje uz šetnju
- Domaći zadatak

MATERIJALI

- Flipčart tabla
- Samolepljivi papirići
- Markeri
- Lopta
- Listovi papira/listovi za flipčart tablu
- Materijal 2.1: Evidencija pametnih štediša
- Materijal 2.2: Šablon plana budžeta

UPUTSTVA ZA FACILITATORA

Kao facilitator, možda ćete primetiti različite stavove prema štednji i trošenju, kao i različite nivoe kontrole između muškaraca i žena, kada su u pitanju finansijske odluke. Imajte na umu rodne norme o tome ko upravlja prihodima i troškovima domaćinstva i naglasite da ušteđeni iznos nije glavni cilj. Ova radionica se nadovezuje na prethodnu o potrebama i željama, sa naglaskom na to da odgovorno trošenje, štednja i pravljenje budžeta pomažu u ostvarenju porodičnih ciljeva. Učesnici razmišljaju o tome zašto ljudi štede i troše, povezujući ta razmišljanja sa sopstvenim stavovima i porodičnim situacijama. Radionica se završava praktičnim savetima i alatima za roditelje koje mogu da primene kod kuće.

Ovim razgovorima pristupite sa posebnom pažnjom i osetljivošću. U nekim domaćinstvima, kontrola nad finansijskim odlukama možda nije ravnopravna, a za određene učesnike, naročito žene, podsticanje promena u finansijskom ponašanju može predstavljati lični ili bezbednosni rizik. Namera je da se ojača sposobnost učesnika da donose informisane finansijske odluke, bez podsticanja da preduzimaju radnje koje bi mogle ugroziti njihovu bezbednost, integritet ili odnose. Stvorite okruženje puno poštovanja i podrške, izbegavajte pretpostavke o porodičnoj dinamici i omogućite učesnicima da promisle i dele svoja razmišljanja samo na nivou koji smatraju bezbednim i prijatnim.

U mnogim porodicama, jedna osoba upravlja kućnim budžetom, ali naglasite da pravljenje budžeta treba da bude zajednička odgovornost svih članova porodice kako deca odrastaju. Neki učesnici možda već koriste budžete, dok drugi možda to ne čine, tako da temu uvedite hipotetički kako biste svakoga uključili. Podstaknite one sa iskustvom da, ako se osećaju prijatno, podele ta iskustva o tome kako upravljaju svojim budžetom i zašto im to pomaže. Usredsredite se na stvaranje podsticajne diskusije u kojoj svi učesnici mogu da učestvuju i uče jedni od drugih. Cilj je da pravljenje budžeta bude ostvarivo i relevantno za svaku porodicu, uz poštovanje različitih i ponekad osetljivih situacija kroz koje učesnici mogu prolaziti.

OTVARANJE I REKAPITULACIJA PRETHODNE RADIONICE: 5 MINUTA

- Prvo, pitajte učesnike kako do sada napreduju sa popisom aktivnosti (Ček listom), kao i da li žele da podele neke od ideja koje su počeli da primenjuju kod kuće kako bi obezbedili bolje finansijsko zdravlje za sve.
- Zatim, zamolite ih da izmere „temperaturu" svog finansijskog zdravlja tako što će na samolepljivom papiriću zapisati 1 ako misle da je njihovo finansijsko zdravlje u najgorem stanju ili pak 10 ako smatraju da je u najboljem stanju.
- Podstaknite ih da vam daju te samolepljive papiriće, bez pisanja imena na njima, kako biste stekli bolji uvid u njihove stavove.
- Na kraju, prozovite par učesnika koji žele da podele svoje zaključke .
- Započnite predavanje tako što ćete objasniti da se danas fokusirate na štednju i trošenje. Osvrnite se na teme/ciljeve da bi sumirali fokus današnje radionice.

1. AKTIVNOST	VEŽBA PROMIŠLJANJA
CILJ	Dati učesnicima prostora da počnu da razmišljaju o štednji kao pojmu.
VREME	15 minuta
MATERIJALI	Nema

1. Započnite radionicu tako što ćete objasniti da ćete danas govoriti o štednji. Pojasnite da je štednja kada novac/resurse ostavljamo sa strane i ne koristimo ih. Ne radi se o iznosu koju uštedimo, već o navici da štedimo određene količine novca ili resursa.
2. Sada im objasnite da ćete nešto reći, a da će oni morati brzo da ustanu ako se izjava odnosi na njih:
   - Imaš sestru
   - U braku si
   - Omiljena boja ti je ljubičasta
   - Ne štediš novac
   - Ne znaš kako da štediš
   - Voleo/la bi da znaš kako da štediš
   - Štediš novac za nešto bitno
   - Misliš da je teško uštedeti novac
   - Misliš da je važno štedeti novac
   - Misliš da je štednja samo za bogate

3. Pitajte grupu:
   - Za one koji misle da je štednja važna, zašto tako mislite?
     (Očekivani odgovori: štednja novca je važna jer vam pomaže da dobijete stvari koje su vam potrebne u životu, ako imate vanrednu situaciju možete da iskoristite novac koji ste uštedeli, pomaže vam da poboljšate svoj život i živote ljudi oko vas)
   - Zašto mislite da je teško uštedeti novac?
     (Očekivani odgovori : Uštedeti novac je teško jer ne zarađujem dovoljno novca, sav moj novac ide na kuću/porodicu/druge obaveze)
   - Da li postoji nešto što vas sprečava da pokušate da štedite?
     (Očekivani odgovori : Ne znam kako da štedim; Ne znam gde da bezbedno štedim novac)

4. Objasnite da štednja može biti teška, ali da vam ne treba mnogo novca da biste počeli da štedite. Štednja postaje sve lakša kako redovnije štedimo. Kada to postane deo vaše rutine, možete polako početi da uvećavate uštođevinu kako biste ostvarili svoje ciljeve. Štednja se može postići planiranjem i upravljanjem novcem.
5. Zatim napomenite da iako je novac najočigledniji i najpoznatiji način štednje, postoje drugi resursi i sredstva koja se mogu uštedeti.
6. Nastavite da pitate učesnike da navedu još stvari koje im padnu na pamet, a povezane su sa štednjom – Šta možete da uštedite?
7. Zapišite sve odgovore učesnika.
8. Nastavite dok ne zapišete različite resurse/sredstva, kako materijalna tako i nematerijalna.
9. Zatim, objasnite da je štednja široka definicija koja ne uključuje samo novac, već i materijalne i nematerijalne resurse i imovinu.
10. Navedite sledeće kategorije resursa/sredstava koja se mogu uštedeti ili iskoristiti.
    #1: Materijalni resursi npr. automobil, alat, knjige, kuća, itd.
    #2: Nematerijalni resursi npr. znanje, veštine, vreme itd.
    #3: Prirodni resursi npr. voda, sunčeva energija itd.
    #4: Vrednosti npr. poštovanje, ljubaznost, tolerancija, širokoumnost, itd.

11. Zatim, zamolite učesnike da rade u parovima. Podelite svakom paru jednu grupu resursa/sredstava i zamolite ih da razgovaraju o mogućim preporukama za štednju resursa koji pripadaju njihovoj kategoriji (ovo se može ponoviti u različitim parovima). Dajte im pet minuta da navedu svoje predloge.
12. Zatim, prođite kroz svaku kategoriju i ohrabrite dobrovoljce da podele svoje preporuke.
13. Na kraju, rezimirajte tako što ćete reći da postoje brojni resursi koji se mogu uštedeti, pored novca.

2. AKTIVNOST	**KAKO ŠTEDETI?**
CILJ	**Upoznati se sa načinima štednje i razmotriti bezbedne i nebezbedne načine štednje novca.**
VREME	**20 minuta**
MATERIJALI	**Lopta**

1. Objasnite učesnicima da ćete se baviti različitim načinima na koje ljudi štede novac i istraživati te načine.
2. Zamolite ih da stanu u krug i objasnite im sledeća uputstva.

- Dodavaćemo loptu ukrug, a dok to radite, treba da razmislite o nekim načinima na koje ljudi štede.
- Svi tapšemo dok se lopta dodaje ukrug.
- Kada kažem „stop", svi prestajemo da tapšemo i osoba sa loptom u rukama treba da navede neki metod štednje.
- Kada učesnici to odrade, kažem „kreni" i svi ponovo počinjemo da tapšemo i ponovo dodajemo loptu ukrug.

3. Nastavite postupak dok većina grupe ne bude imala priliku da navede nešto. (Očekujte odgovore kao što su „štednja gotovine negde kod kuće", „na standardnom štednom računu u banci", „putem mobilnog bankarstva" i razne druge metode koje su uobičajene u njihovim zajednicama).
4. Povedite učesnike u diskusiju. Pitajte sledeće:
   - Koji je najčešći način na koji ljudi štede novac?
   - Koji od ovih načina smatrate najboljim? Zašto?

5. Zatim, podelite učesnike u grupe od po četiri ili pet učesnika i objasnite im da ćete se podsetiti načina štednje o kojima je upravo bilo reči (ukratko ih podsetite o različitim metodama u slučaju da su zaboravili).
6. U grupama, svakom članu će dodeliti jedan metod štednje. Zatim će se poređati od najmanje rizičnog do najrizičnijeg, formirajući red sleva nadesno. Podstaknite ih da razmisle o tome koliko je njihov novac bezbedan, koliko ga je lako izgubiti i koliko brzo mogu da dođu do njega ako im zatreba, pre nego što izaberu mesto u redu.
7. Dajte učesnicima nekoliko minuta da rade u grupama i odluče kojim redosledom će se stati u red.
8. Nakon nekoliko minuta, ponovo okupite učesnike i zamolite jednu grupu koja želi da predstavi svoj redosled.
9. Nakon što svaki član grupe predstavi svoje mišljenje obratite se ostatku grupe i pitajte:
   - Ko se slaže?
   - Ko se ne slaže?
   - Zašto?

10. Zatim, pokažite evidenciju pametnih štediša (Materijal 2.1) koji potkrepljuje ono o čemu je bilo reči u prethodnoj aktivnosti i podstaknite ih da ga prođu kroz materijal i navedu vezu između 6 pravila i štednje.
11. Na kraju, objasnite da, kao što je ranije rečeno, postoje različiti načini štednje, kao što su gore pomenute opcije, i da izbor najbolje alternative zavisi od vaših resursa, situacije i potreba. Međutim, važno je da zapamtimo da takođe možemo početi da štedimo novac tako što ćemo štedeti resurse u svakodnevnim aktivnostima. Stoga je evidencija za praćenje pametnih štediša dobar način da se počne sa praćenjem aktivnosti koje doprinose uštedi.

3. AKTIVNOST	VREMENSKI OKVIR ŠTEDNJE
CILJ	Odredite prioritete ciljeva štednje i povežite ih sa ciljevima/svrhama štednje u vašoj porodici.
VREME	20 minuta
MATERIJALI	Listovi papira/listovi za flipčart i markeri

1. Objasnite da ljudi imaju mnogo razloga za štednju. Glavni razlozi zbog kojih ljudi štede su:
   - Svakodnevna upotreba: ušteđevina se koristi za hranu, kiriju/račune, odeću, stvari za sebe i članove porodice.
   - Fond za vanredne situacije: ušteđevina se koristi za vanredne ili krizne situacije, kao što su zdravstveni problemi, gubitak posla ili prihoda ili veliki neočekivani troškovi.
   - Postavljeni ciljevi: ušteđevina se koristi za ciljeve u budućnosti kao što su kupovina kuće, školarina, venčanje, kupovina zemljišta, pokretanje posla.

2. Dodelite mesto u prostoriji za svaki od ovih prioriteta štednje (svakodnevna upotreba, vanredne situacije, postavljeni ciljevi). Kada odredite tri mesta, recite učesnicima da treba brzo da odluče koji od ovih razloga za štednju im je trenutno najvažniji. Imaju 10 sekundi da otrče do mesta koje je dodeljeno tom razlogu. Odbrojavajte: Priprema, pozor, sad!
3. Dajte im nekoliko sekundi da otrče do mesta koje su izabrali. Uverite se da su svi otišli na svoje mesto u prostoriji. Kada svi izaberu svoje mesto, zamolite ih da provedu nekoliko minuta u razgovoru sa ostalima na tom mestu o tome zašto smatraju da je taj razlog najvažniji.
4. Nakon što ste učesnicima dali nekoliko minuta da međusobno porazgovaraju, svaka grupa treba ukratko da objasni svoje razloge. Nakon što svaka grupa iznese svoje mišljenje, obratite se ostalim učesnicima i pitajte: Ko se slaže? Ko se ne slaže? Zašto?
5. Zatim objasnite da je deci, pa čak i odraslima, često komplikovano da shvate koncepte novca, štednje i vremena.
6. Da biste pojam novca i štednje deci predstavili konkretnije, dobro je da vizualizujete svoje ciljeve štednje tako što ćete postaviti konkretne ciljeve štednje.
7. Objasnite učesnicima da je jedan od načina da se to uradi izrada vremenskog okvira. Izrada vremenskog okvira je korisna da bi se vizualno predstavilo kada će cilj štednje biti postignut, kao i kako novac raste tokom vremena.
8. Dajte svakom učesniku list papira/list za flipčart tablu i zamolite ih da rade u parovima ili malim grupama.
9. Zamolite učesnike da se odluče za jedan cilj štednje, npr. da uštede iznos od X dinara do kraja godine.
10. Zatim, zamolite učesnike da stave znak od 0 dinara na jednom kraju papira i iznosom od X dinara na drugom kraju papira.
11. Napravite kontrolne tačke na papiru za trenutke kada se dostigne 25%, 50% i 70% cilja štednje.
12. Za svaku kontrolnu tačku, zamolite učesnike da zabeleže šta će morati da urade da bi postigli cilj za tu kontrolnu tačku, npr. „prodati 30 kokošijih jaja". Objasnite učesnicima da kada rade ovu aktivnost sa decom kod kuće, deca mogu da crtaju ili razgovaraju umesto da pišu.
13. Objasnite učesnicima da je cilj vremenskog okvira da se nacrta linija koja ilustruje koliko novca su uštedeli svaki put kada se kontrolna tačka dostigne. Ovo pomaže vama i vašoj deci da vizualizujete kako novac raste i kada se postiže cilj štednje i ostvaruje sveukupna svrha štednje. Takođe možete skratiti vremenski okvir na nedelju ili mesec dana da biste započeli aktivnost sa svojim detetom.

4. AKTIVNOST	SCENARIJI TROŠENJA
CILJ	Razumeti osnovne kriterijume odgovornog trošenja.
VREME	25 minuta
MATERIJALI	Flipčart tabla – zapišite pitanja u nastavku radi vizuelnog prikaza.

1. Počnite tako što ćete napomenuti da je, kao što je ranije rečeno, štednja moćna navika koja nam pomaže da se pripremimo za budućnost i da će u nastavku moći da istraže još jednu bitnu naviku, odgovorno trošenje, koja nam pomaže da mudro upravljamo novcem u sadašnjosti.
2. Zatim, zamolite ih da razmisle i podele ideje koje im padnu na pamet kada čuju pojam odgovornog trošenja, kao i da zapišu svoje ideje na tabli.
3. Nakon što prikupite odgovore, razjasnite da odgovorno trošenje znači donošenje promišljenih odluka o tome kako koristimo svoj novac, posebno kada vodimo domaćinstvo. Radi se o tome da dajemo prednost potrebama u odnosu na želje i pravimo izbore koji pomažu dobrobiti naše porodice.
4. Zatim, podstaknite učesnike da rade u parovima ili timovima od po troje i zamolite ih da razmisle i razgovaraju o važnim pitanjima koja sebi postavljaju pre nego što potroše novac, npr. uzrast deteta, nužne potrebe, predstojeći troškovi/popravke u vašim životnim okolnostima, itd. Takođe mogu razmotriti ova dodatna pitanja: Da li se slažu jedni sa drugima? Da li postoje određena pitanja/ideja/kriterijumi koje uzimaju u obzir kada troše novac? Zašto? Razlike mogu postojati od toga u kakvom domaćinstvu živite i koju ulogu u tom domaćinstvu zauzimate, kao i od toga u kojoj meri ste zaduženi za upravljanje porodičnim prihodima.
5. Nakon nekoliko minuta, okupite učesnike nazad u grupu i prozovite nekoliko učesnika koji žele da iznesu svoje zaključke.
6. Zatim, objasnite da još jedan odgovoran način da razmotrite svoje troškove jeste da sebi postavite ova pitanja:

   I. **Možete li to da priuštite?** (uzmite u obzir svoje prihode i rashode – da li je preskupo u poređenju sa vašim kućnim budžetom?)
   II. **Možete li to da pozajmite od prijatelja/rođaka?** (Npr. ako su neke osnovne stvari za bebe/malu decu preskupe i ne možete sebi da ih priuštite, ali su vam zaista potrebne – da li možda možete da ih pozajmite od prijatelja/rođaka ili postoji neki način da dobijete finansijsku pomoć od lokalne samouprave za nabavku tih osnovnih stvari?)
   III. **Da li vam je to zaista potrebno/da li to stvarno želite?** (šta je zaista važno za vas/vama, vašoj deci i vašoj porodici? Koji su vaši lični ciljevi? Koje žrtve ste spremni da napravite za svoju porodicu?)
   IV. **Da li kupovinom toga štetite nekome?** (npr. odeća koju su izradili ljudi koji rade u lošim uslovima i za manje od minimalne zarade za pristojan život, proizvodi koji nisu održivi i loši su za životnu sredinu)?

7. Zatim, podelite učesnike u grupe od po pet ili šest učesnika.
8. Objasnite da ćete im pročitati dva scenarija. Nakon čitanja svakog scenarija, imaće 5 minuta da prodiskutuju i smisle savete za lik u scenariju, koristeći pitanja/savete o trošenju koje ste podelili sa njima na početku.
9. Pročitajte naglas sledeći scenario:

PRVI SCENARIO:
Sofija je tridesetogodišnjakinja koja voli da veze i šije. Želi da kupi novu mašinu za šivenje pošto je ona koju trenutno ima zastarela, mada bi verovatno mogla da je popravi kako bi duže potrajala. Sofija ima dvoje dece koja kreću u predškolsko i sledećeg meseca mora da im kupi školski pribor. Ne zna da li novac da iskoristi za mašinu za šivenje ili za školski pribor.

- Koji savet biste dali Sofiji?
- Šta mislite o četiri gore navedena pitanja? Kako bi Sofija mogla da iskoristi ta pitanja da joj pomognu u donošenju odluke?

10. Pročitajte naglas drugi scenario:

DRUGI SCENARIO:
Marko i Anđela su mladi roditelji trogodišnjeg deteta. Želeli bi novi šporet u svom domu, koji pravi manje dima tokom kuvanja. U poslednje vreme su primetili da dim utiče na zdravlje njihovog deteta . U blizini njihove kuće nalazi se mala tezga gde bi mogli da kupe nov šporet. Vlasnik tezge je porodični prijatelj koji zna da Marko i Anđela nemaju puno novca. Komplet za pravljenje novog šporeta je ovde 50.000 dinara., što je skuplje nego kad bi ga kupili u glavnom gradu, koji je udaljen oko 20 km autobusom. Cena autobuske karte je 570 dinara. Marko voli povremeno da ide u grad sa svojim bratom.

- Koji savet biste dali Marku i Anđeli?
- Šta mislite o četiri gore navedena pitanja? Kako bi oni mogli da iskoriste ta pitanja da im pomognu u donošenju odluke?

11. Nakon 15 minuta, zamolite neke od grupa da podele svoje savete.

5. AKTIVNOST	BUDŽET
CILJ	Napraviti jednostavan plan budžeta.
VREME	30 minuta
MATERIJALI	Materijal 3.1: Šablon plana budžeta ili listovi za flipčart tablu Markeri/olovke

1. Podstaknite učesnike da iznesu šta podrazumevaju pod budžetom, kao i da zabeleže svoj doprinos na flipčart tabli.
2. Zatim, objasnite da budžet predstavlja plan za to kako novac treba da se koristi tokom određenog vremenskog perioda, kao i da će u nastavku raditi na izradi sopstvenih kućnih budžeta.

NAPOMENA: *postoje dve opcije za aktivnost pravljenja budžeta. Prva opcija je u slučaju da pismenost u grupi nije razvijena, a druga u slučaju da je pismenost na višem nivou.*

3. Predstavite šablon za izradu budžeta koji se nalazi u nastavku. Ako pismenost u grupi nije na visokom nivou, po potrebi koristite slike da bi šablon budžeta bio više vizuelan, ili im objasnite da leva strana označava „Ulaz novca", a desna strana „Izlaz novca".

PRIHODI	RASHODI
UKUPNI PRIHODI:	**UKUPNI RASHODI:**

NAPOMENA: *ako je obrazac budžeta suviše složen za učesnike, ovu aktivnost sprovedite usmeno.*

4. Objasnite dva elementa budžeta. Budžet se sastoji od dva dela: prihoda, koji označavaju novac koji ulazi i rashoda, koji predstavljaju stvari na koje treba, ili želimo, da potrošimo novac – novac koji izlazi. Počećemo sa prihodima.
5. Zamolite učesnike da razmisle o opštim mesečnim prihodima radi primera i da ih navedu u odeljku o prihodima.
   Sada ih pozovite da razmisle o stvarima na koje obično troše novac na nedeljnom nivou, kao što su hrana, računi i troškovi domaćinstva.
6. Ako su pojmovi i šablon jasni, dajte učesnicima 10 minuta da naprave svoje budžete. Prošetajte po prostoriji da biste im pomogli.
7. Objasnite da je budžet dobar kada su ukupni prihodi VEĆI od ukupnih rashoda, što se naziva višak (podsetite se aktivnosti 1 – definicije). Ako su vaši rashodi VEĆI od vaših prihoda, onda imate „manjak" – moraćete da prilagodite svoje rashode. Ako imate više novca u prihodima nego što imate rashoda tj. novca koji izlazi, možete uštedeti deo preostalog novca za budućnost.
8. Zatim, napomenite da su najvažnija pravila pravljenja budžeta:
   - Trošite manje nego što zarađujete.
   - Ostavite malo novca sa strane svake nedelje (ako ste u mogućnosti).

NAPOMENA: *za naprednije grupe koristite opširniji plan porodičnog budžeta u nastavku.*

1. Objasnite učesnicima da se plan porodičnog budžeta može izraditi i u 4 koraka.
2. Dajte svakom učesniku obrazac za planiranje budžeta ili prazan list za flipčart tablu i marker/olovku.
3. Objasnite im da ćete ih voditi kroz svaki korak, kao i da će prateći svaki korak napraviti jednostavan mesečni porodični budžet.
4. Prvi korak: Utvrdite mesečne prihode vaše porodice. Ovo je ukupan iznos novca koji mesečno ulazi u prihod vašeg domaćinstva. Navedite različite kategorije prihoda i pored njih napišite koliko prihoda donose vašem domaćinstvu na mesečnom nivou. Zapišite ovo u 1. kolonu.
5. Drugi korak: Navedite kategorije svojih troškova (novac koji odlazi, a koji koristite za trošenje na stvari/resurse itd.) – *podsetite učesnike na diskusije o potrebama i željama sa prve radionice.* Grupišite svoje troškove, npr. hrana, uključujući užine za predškolca, kupovinu namirnica; lične stvari, uključujući odeću, frizuru itd. Ako vaša porodica planira da štedi svakog meseca, pobrinite se da uključite dodatnu kategoriju u okviru troškova za novac koji želite da uštedite. Zapišite ovo u 2. kolonu.
6. Treći korak: Donesite odluke o svojoj potrošnji. Odlučite koliko novca ćete mesečno potrošiti za svaku kategoriju troškova. Zapišite ovo u 3. kolonu.
7. Četvrti korak: Manjak ili višak. Zapišite svoje prihode i rashode u 4. kolonu i vidite da li se javlja višak ili manjak. To možete učiniti pomoću jednostavnog obračuna na sledeći način **Ukupni prihodi – Ukupni rashodi = Ukupan ishod (manjak ili višak).**
   - Ako je ukupan ishod „negativan" broj, to se naziva „manjak", tj. tada imate premalo novca u ukupnom prihodu vašeg domaćinstva.
   - Ukoliko je vaš ukupan ishod „pozitivan" broj, to se naziva „višak", tj. imate višak novca u prihodima vašeg domaćinstva, odnosno novac koji možete uštedeti ili potrošiti.

8. Čestitajte učesnicima što su preduzeli ovaj korak. Pitajte ih da li smatraju da je ovaj način pravljenja budžeta koristan? Da li su došli do nekih novih saznanja o svom ponašanju u pogledu trošenja/štednje kao porodica?

6. AKTIVNOST	3-2-1 PROMIŠLJANJE
CILJ	Razmisliti o sopstvenom nivou razumevanja teme radionice.
VREME	10 minuta
MATERIJALI	Listovi papira i hemijske olovke

1. Recite učesnicima da će im 3-2-1 promišljanje pomoći da obnove i rezimiraju ono što su naučili tokom protekle dve radionice.
2. Zamolite učesnike da na svojim papirima napišu sledeće:
   - 3 stvari koje su naučili tokom prethodne dve radionice ili ih smatraju najvažnijim.
   - 2 stvari koje mogu da povežu sa svojim životom, porodicom ili trenutnim finansijskim praksama.
   - 1 pitanje koje bi još uvek imali da postave ili jedna tema koju bi želeli bolje da razumeju.

3. Nakon nekoliko minuta, pozovite učesnike da razmene sa grupom neka od svojih razmišljanja.
4. Zatim, prođite kroz glavne tačke koje ste obradili u obe radionice:
   - Štednja je važna veština koja nam pomaže u sticanju imovine, kao i u vežbanju disciplinovanog planiranja i upravljanja resursima, kako novčanim tako i nematerijalnim i prirodnim resursima.
   - Važno je da znamo šta je štednja, te da odlučujemo unutar porodice zašto i kako ćemo štedeti.
   - Odgovorno trošenje sastoji se od analize potreba i želja pre plaćanja robe ili usluga.
   - Preporučuje se da sebi postavite sledeća pitanja kako biste ostvarili odgovorne troškove:
     - Možete li to da priuštite?
     - Da li vam je to zaista potrebno ili da li to stvarno želite?
     - Možete li to da pozajmite od prijatelja/rođaka?
     - Da li kupovinom toga štetite nekome?
     - Ključna ideja u pravljenju budžeta je to da vam pomaže da napravite ravnotežu između štednje i trošenja. Pravljenje budžeta vam omogućava da planirate koliko novca imate, koliko vam je potrebno za osnovne potrepštine i koliko možete da odvojite sa strane za ciljeve u budućnosti. To je alat koji vam pomaže da kontrolišete svoje finansije i izbegnete nepotrebno zaduživanje.

5. Zahvalite učesnicima na učešću i najavite temu opcione radionice, kao i datum, vreme i mesto. (ukoliko planirate da realizujete opcionu radionicu)

DOMAĆI ZADATAK:

1. **Razgovarajte u svom „krugu učenja" o različitim opcijama štednje u vašoj zajednici i razmenite misli i iskustva.**
2. **Zatim, pojedinačno sastavite spisak stvari i za svaku odgovorite na tri pitanja koja su postavljena tokom 5. aktivnosti na današnjoj radionici.**
   - **Možete li to da priuštite?**
   - **Da li vam je to zaista potrebno/da li to stvarno želite?**
   - **Da li kupovinom toga štetite nekome?**

3. **Pored toga, koristite materijal 2.1: Evidencija pametnih štediša i popunite ga zajedno sa vašim „krugom učenja".**

SAVETI ZA RODITELJE KAKO DA PODSTIČU SVOJU DECU DA ŠTEDE:

Napomena: *Kada roditelji uvežbavaju veštine štednje zajedno sa decom, trebalo bi da se uzmu u obzir vežbe prilagođene njihovom razvoju, što znači da vežbe treba da budu prilagođene uzrastu, zasnovane na igri i zabavne za decu. Naglasite važnost davanja primera. Roditelji su deci uzori u pogledu dobrih navika štednje.*

#1 Dajte deci providnu teglu u kojoj mogu da štede gotovinu, kako bi im se vizuelno predstavilo kako njihov novac raste. Razgovarajte o tome sa njima i posebno naglasite kako novac raste.

#2 Koristite strategiju vremenskog okvira na gore opisani način, kako biste deci dali vizuelni prikaz ciljeva i svrhe štednje, kao i vremena kada će ciljevi štednje biti postignuti. Da biste decu podstakli, možete im dati neku nagradu svaki put kada dostignu kontrolnu tačku.

#3 Kako biste svoju decu naučili štednji, pobrinite se da budete otvoreni i iskreni u vezi sa štednjom. Činite to na jednostavan način uz ležerne komentare tokom svakodnevnih situacija, kao što su „moramo prvo da uštedimo pre nego što budemo mogli to da kupimo" ili „danas sam uštedeo/la ... XXXX iznos" i slično.

#4 Deca nikada nisu previše mala za učenje, tako da sa jednostavnim lekcijama i komentarima o novcu možete početi već u ranom detinjstvu.

#5 Inicirajte aktivnost kod kuće kako biste uveli temu o načinima štednje resursa (ne samo novca). Postoji mnogo načina da vodimo računa o životnoj sredini i resursima, takođe postoji mnogo načina da u to uključimo i angažujemo decu. Razgovor sa decom i diskusija o tome koje naše svakodnevne navike utiču na planetu je jednostavan način da im pomognemo da nauče da treba da poštuju prirodu. Kako bismo decu naučili zašto je važno odvajati plastiku od organskog otpada i šta znači reciklaža, možemo isprobati jednostavan eksperiment kod kuće. Ovaj eksperiment traje nekoliko dana, pokreće radoznalost kod dece i potpomaže učenje i istraživanje. Počnite tako što ćete staviti malo zemlje u kutiju zajedno sa tri predmeta: komadić kore banane (ili bilo koji drugi komad organskog otpada), parče novina i parče plastike. Predložite učesnicima da deci mogu dati da crtaju ono što primete da se u kutiji dešava svakih nekoliko dana: to je moćan način da se usavrše veštine učenja i posmatranja. Tokom trajanja eksperimenta postavljajte detetu pitanja: šta misliš da će da se dogodi? Zašto? Šta znači to što se plastika ne menja nedelju dana? Šta misliš da će se desiti za mesec dana? A za godinu dana? itd. Ukratko objasnite zašto je reciklaža važna i koje opasnosti plastika ima po životnu sredinu.

AKTIVNOST ZA PRIMENU SA RADIONICE O ODGOVORNOM TROŠENJU U PORODICI

#1 Zamolite članove porodice da nađu tri kartonske kutije ili tegle kod kuće. Pomoću ove tri kutije, tegle ili posude, možemo pomoći deci da se upoznaju sa konceptom štednje, trošenja i deljenja, kao i da zajedno vežbamo. Jedna kutija je za novac koji želimo odmah da potrošimo, jedna za novac koji želimo da uštedimo i jedna za novac koji želimo da podelimo (doniramo, kupimo poklone itd.). Deca mogu slobodno da ukrašavaju svoje kutije.

Roditelji mogu da razgovaraju sa decom i da zajedno izaberu šta će da rade sa novcem koji žele da dele i štede. Roditelji mogu sa decom porazgovarati da bi ih usmerili u donošenju odluke. Uradite isto i sa novcem za trošenje. Pomozite deci da postave realan cilj u vezi sa onim što bi želeli da kupe; to znači da dete treba da bude u mogućnosti da to priušti u roku od nekoliko nedelja ili mesec dana, inače će se osećati frustrirano.

Zajedno nacrtajte tri crteža za tri stvari koje ćete vi i vaše dete štedeti, trošiti i podeliti. Zalepite crteže na kutije ili ih stavite u kutije/tegle: to će detetu pomoći da zapamti planove koje ste zajedno napravili.

MATERIJAL 2.1: EVIDENCIJA PAMETNIH ŠTEDIŠA

6 PRAVILA	DEFINICIJA	PITANJA PAMETNOG ŠTEDIŠE	FINANSIJSKA ŠTEDNJA
SMANJI	Smanjiti količinu materijala i energije koju koristite da biste uštedeli novac, uštedeli resurse i očuvali životnu sredinu.	Koliko sam struje uštedeo?	
		Koliko sam benzina uštedeo?	
		Koliko sam benzina ili gasa uštedeo?	
		Koliko sam vode uštedeo?	
NE PRIHVATAJ	Reći 'ne' kupovini proizvoda ako vam zaista nisu potrebni ili ako su loši po ljude ili okolinu. Kada vam daju šolje za kafu od stiropora, plastične kese ili nepotrebnu ambalažu ne uzimajte ih.	Koje artikle sam odbio/la da kupim?	
		Artikal 1.	
		Artikal 2.	
		Artikal 3.	
		Artikal 4.	
RAZMISLI PONOVO	Razmisliti o boljim ili efikasnijim načinima postupanja; zapitati se: Da li zaista treba ovo da uradim? Da li zaista moram da kupim ovo? Da li zaista moram ovo da konzumiram?	Da li sam mogao/mogla da preispitam svoje potrošačke navike?	
		1.	
		2.	
		3.	

UPOTREBI PONOVO	Upotrebiti neki predmet više puta tako što ćemo ga ponovo napuniti ili pomoću njega ili nekog njegovog dela napraviti nešto drugo. To može biti nešto sasvim jednostavno kao kada sa sobom nosimo svoju torbu u supermarket, kada operemo i ponovo iskoristimo kese za zamrzivač ili kada neku staklenu flašu isperemo i ponovo je napunimo.	Koje stvari sam uspeo/la ponovo da upotrebim?	
		1.	
		2.	
		3.	
POPRAVI	Pokušati da popraviš i popraviti neki predmet koji se pokvario ili ne radi ispravno. Ovim se smanjuje upotreba neobnovljivih resursa i energije koja se koristi u proizvodnji.	Da li se nešto pokvarilo ovog meseca? Da li sam to mogao/mogla uspešno da popravim?	
RECIKLIRAJ	Preraditi neki materijal ili proizvod i napraviti od njega nešto drugo. Za mnoge od nas to podrazumeva sortiranje smeća/đubreta u različite kante kako bi ga komunalne službe odložile	Da li sam mogao/mogla da poboljšam način na koji recikliram ovog meseca? Kako?	
UKUPNA UŠTEĐEVINA			

MATERIJAL 2.2: ŠABLON ZA PLAN BUDŽETA

KOLONA 1	
KATEGORIJA PRIHODA	**IZNOS PRIHODA**

KOLONA 2	KOLONA 3
KATEGORIJA RASHODA	**IZNOS RASHODA**

KOLONA 4: UKUPNI PRIHODI – UKUPNI RASHODI = UKUPNI ISHOD (MANJAK ILI VIŠAK)	
UKUPNI PRIHODI	
UKUPNI RASHODI	
UKUPNI ISHOD	

RADIONICA
3

Dopunska opciona radionica

Ulaganje u budućnost naše dece

TRAJANJE
1.5 sati

TEMA RADIONICE
Optimističan i svrsishodan pogled na budućnost povezan je sa odgovornim staranjem i pozitivnim finansijskim zdravljem. U okviru ove radionice, učesnici će razmatrati na koje načine ulaganje može da bude moćna strategija za obezbeđivanje budućnosti njihove porodice.

CILJEVI UČENJA
1. Jasno utvrditi porodične vrednosti i ciljeve i uskladiti ih sa elementima nege i brige.
2. Uvideti da su novac i briga jednaki resursi koje treba ulagati u budućnost porodice.
3. Dati prednost troškovima prema prioritetima dece s obzirom na uzrast.

AKTIVNOST
- Rekapitulacija glavnih radionica
- Aktivnosti:
  - Aktivnost 1: Boje u krugu
  - Aktivnost 2: Pozorište slika: Ulagati novac ili vreme?
  - Aktivnost 3: Aktivnost mapiranja puta u budućnost
  - Aktivnost 4: Preslišavanje uz šetnju
- Domaći zadatak

MATERIJALI

- Flipčart tabla
- Markeri
- Hemijske olovke
- Materijal 3.1 Mapiranje puta u budućnost

UPUTSTVA ZA FACILITATORE

Današnja radionica predstavlja dopunu ovom programu. Dajte prostora učesnicima da iskoriste znanje koje su stekli na prethodnim radionicama, kao i da to znanje povežu sa budućnošću svoje dece i sopstvenim finansijskim zdravljem u budućnosti.

1. AKTIVNOST	BOJE U KRUGU
CILJ	Pokrenuti razgovor i razmišljanja o tome kako bi izgledala idealna budućnost njihove dece i porodice.
VREME	10 minuta
MATERIJALI	Nema

1. Zamolite sve učesnike da se okupe i stanu u krug.
2. Objasnite da ćete reći jednu boju i da svi koji nose tu boju treba da skoče ka sredini kruga. Ako se nađete u sredini kruga, treba da objasnite kako izgleda idealna budućnost za vas i vašu porodicu.
3. Ako ima više ljudi koji nose istu boju, pobrinite se da naizmenično istupe u sredinu kruga. Samo jedna osoba treba da opisuje svoju idealnu budućnost u jednom trenutku.
4. Nastavite da izgovarate boje dok svi ne budu imali priliku da budu u sredini kruga.

2. AKTIVNOST	POZORIŠTE SLIKA: ULAGATI NOVAC ILI VREME?
CILJ	Razumeti kako investicije utiču na budućnost naše dece.
VREME	40 minuta
MATERIJALI	Nema

1. Ukratko predstavite pozorište slika. Pozorište slika je metoda koja omogućava učesnicima da određeni scenario dočaraju celim svojim bićem. Slika može biti moćno sredstvo za razumevanje i izražavanje ideja i mišljenja pojedinca. Postoje 3 pravila - tokom prikazivanja slike NE SME BITI zvuka, NE SME BITI pokreta i NEMA UPOTREBE rekvizita.
2. Podelite učesnike u grupe od petoro.
3. Objasnite im da imaju 15 minuta da naprave dve slike. Jedna slika prikazuje scenario koji predstavlja kako finansijska ulaganja utiču na živote/situaciju njihove male dece, a druga slika prikazuje scenario koji predstavlja kako vreme provedeno sa roditeljima utiče na njihovu malu decu.

4. Dok se grupe pripremaju, obiđite ih i pomozite im ukoliko je potrebno. Uverite se da učesnici stoje i uvežbavaju svoje slike, a ne samo da pričaju o njima. Zamolite ih da vam brzo pokažu svoje slike i najbolje slike zapamtite. Saveti/primeri kako bi „najbolje slike" mogle da izgledaju:
   - Jasan, čitljiv govor tela: Uloge i emocije bi trebalo da budu odmah razumljive (npr. roditelj koji pruža ruku, ali deluje sputano, nasuprot detetu koje izgleda zbrinuto ili zanemareno).
   - Efikasno korišćenje prostora: Udaljenost, visina i položaj pomažu u pričanju priče (npr. roditelj koji je fizički udaljen kada se predstavlja nedostatak vremena; zaštitnički ili podržavajući stav kada se prikazuje finansijska podrška).
   - Emocionalna ekspresija: Izrazi lica i držanje koji snažno prenose raspoloženje - stres, radost, borbu, podršku, neuravnoteženost, itd.
   - Kontrast između dve slike: Grupe koje prave jasnu razliku između „finansijskih ulaganja" i „vremena provedenog sa roditeljima" kroz držanje tela ili raspored u prostoru obično imaju snažnije slike.
   - Jednostavnost ostavlja utisak: Najefektnije slike nisu preterano komplikovane, već brzo i snažno prenose poruku, čak i bez pojašnjenja.

5. Pozovite najmanje dve grupe da pokažu svoje slike (setite se najboljih slika koje ste ranije primetili). Pokrenite diskusiju dok sa ostalim učesnicima gledate zamrznute slike, tako što ćete postavljati pitanja poput ovih u nastavku;

PITANJA KOJE FACILITATOR MOŽE POSTAVITI:

- Šta vidite?
- Ko su ovi ljudi?
- Šta se dešava? Zašto to kažete?
- Gde su oni? Zašto tako mislite?
- Kojoj osobi ili osobama se pruža nega?
- Da li jedna osoba posebno služi kao uzor detetu?
- Šta ovde predstavlja finansijsko ulaganje? Kakvu korist dete ima od toga?
- Koji problem ili pitanje treba rešiti ovim ulaganjem u budućnosti?
- Ko je najmoćnija osoba na slici? A ko je najslabiji?
- Da li ovo predstavlja realnu situaciju? Da li je to slika koju prepoznajete iz vašeg života ili zajednice?
- Koji savet biste dali osobi koja razmišlja o finansijskom ulaganju ili ulaganju svog vremena i brige u razvoj i buduću dobrobit svog deteta?

Stalno pitajte „Zašto tako mislite?" i „Ko ima drugačiju ideju?"

6. Nastavite diskusiju o važnosti roditeljskog uzora, pitajte: kakav finansijski uzor želite da budete svojoj deci?
7. Navedite konkretnija pitanja, uključujući i konfliktne situacije. npr.
   - Da li ste se ikada žalili pred detetom da nemate dovoljno novca?
   - Da li ste se svađali sa supružnikom pred decom?
   - Da li ste tražili od dece da ćute o tajnoj kupovini za koju ne želite da sazna vaš supružnik?
   - Da li ste rekli detetu da nemate novca za knjige, a zatim otišli da kupite piće ili cigarete?

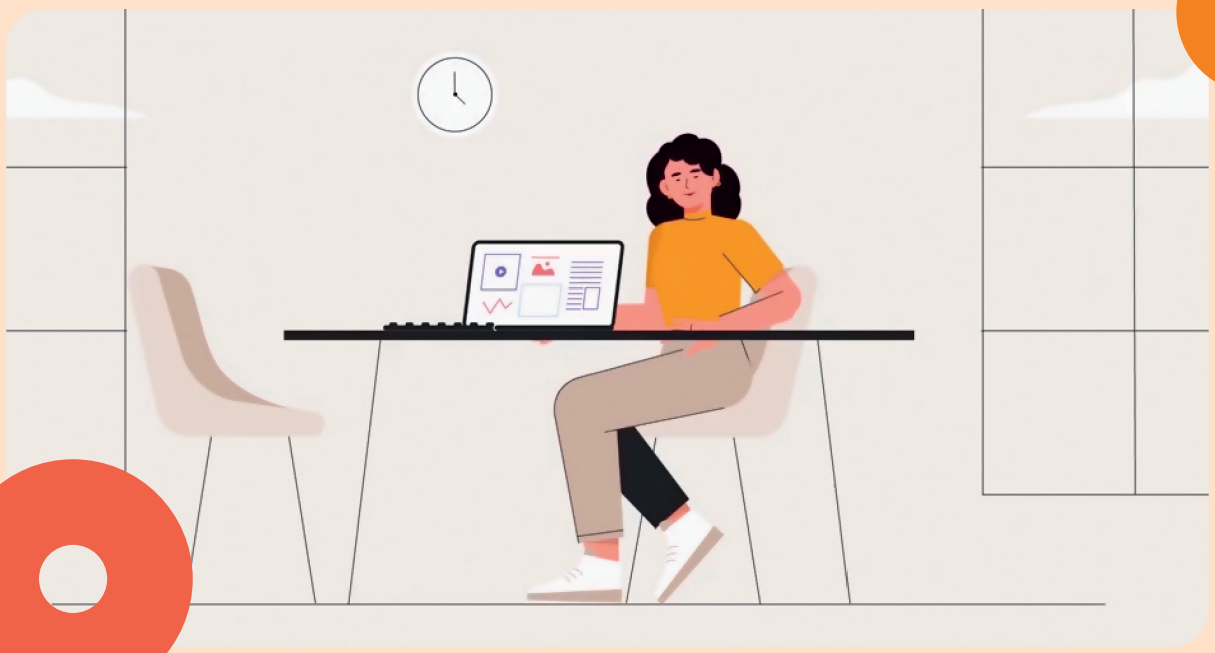
3. AKTIVNOST	MAPIRANJE PUTA U BUDUĆNOST
CILJ	Isplanirati put za budućnost svoje dece i odlučiti o ulaganjima.
VREME	30 minuta
MATERIJALI	Materijali „Mapiranje puta u budućnost"

1. Zamolite učesnike da provedu još nekoliko trenutaka razmišljajući o tome kako mogu ostvariti idealnu budućnost za svoju decu.

   Osvrnite se na jednostavan okvir koji ste koristili u 1. radionici:
   a. Vreme, resursi i usluge su potrebni svim porodicama.
   b. Roditelji deci mogu dati vreme i resurse ako planiraju, razumeju i koriste resurse i usluge koje su im dostupne.

   Uverite ih da niko nikada ne može da planira svaki korak ka cilju. Ali kada planiraju određene korake, raste verovatnoća da će se njihovi porodični snovi ostvariti. Podsetite ih da imaju mnoga prava koja bi njihovoj deci omogućila pristup budućnosti koja obećava, premda sa tim pravima dolaze i odgovornosti. Moraju da preduzmu neke korake.

   Pitajte ih koje manje korake ili ciljeve bi mogli da preduzmu, a koji bi im pomogli da ostvare idealnu budućnost za sebe i svoju decu. Podsetite ih i na komponente koncepta „Brižnog staranja za rani razvoj dece" kao ciljeve i kriterijume koje treba da postave u pogledu razvoja svoje dece .
   NAPOMENA: Preuzmite ovde i distribuirajte: https://nurturing-care.org/wp-content/uploads/2020/12/closer_look_nov.pdf).

Pitajte ih sledeće:

- Kako mogu da utvrdim koji su ciljevi važni meni, mojoj deci, mojoj porodici, itd.?
- Kako mogu da povežem porodične vrednosti/vodeće principe sa svakodnevnim ciljevima?
- Kako mogu da se uverim da određujemo prioritetne troškove u skladu sa prioritetima naše dece prema uzrastu?

2. Sada, ili dajte učesnicima primerak obrasca „Mapiranje puta u budućnost" (nalazi se u odeljku sa materijalima) ili im pokažite ovaj materijal na flipčart tabli i zamolite ih da brzo prepišu na papir.
3. Ovo je individualna aktivnost kojom se objedinjuju ključne poruke koje su naučili tokom programa. Kao alternativa, mogu se odlučiti da ovu vežbu urade sa svojim supružnikom.
4. Obiđite učesnike i uključite se u neke od razgovora.
5. Nakon 20 minuta, ponovo okupite grupu i zamolite neke od učesnika da podele svoje ideje i trenutne, srednjoročne, dugoročne ciljeve, kao i ciljeve koje su postavili za budućnost?

4. AKTIVNOST	PROMIŠLJANJE UZ ŠETNJU
CILJ	Razmisliti i obraditi informacije sa današnje radionice
VREME	10 minuta
MATERIJALI	Nema

1. Zamolite učesnike da prošetaju po prostoriji.
2. Kada pljesnete rukama, zamolite ih da pronađu najbližu osobu sa kojom će razmeniti ideje o tome kako će ulagati u budućnost svoje dece? Šta su njihovi prioriteti? (3 min).
3. Ponovite ovaj postupak. Sledeći put kada pljesnete rukama, učesnici treba da pronađu partnera i podele jednu stvar koju će pamtiti sa današnje radionice?
4. Ponovite ovaj postupak i poslednji put. Kada pljesnete rukama, zamolite ih da sa osobom koja im je najbliža podele šta najviše cene u ulozi roditelja.
5. Završite ovu radionicu i program tako što ćete se zahvaliti svima na učešću i otvorenosti tokom čitavog programa.

DOMAĆI ZADATAK

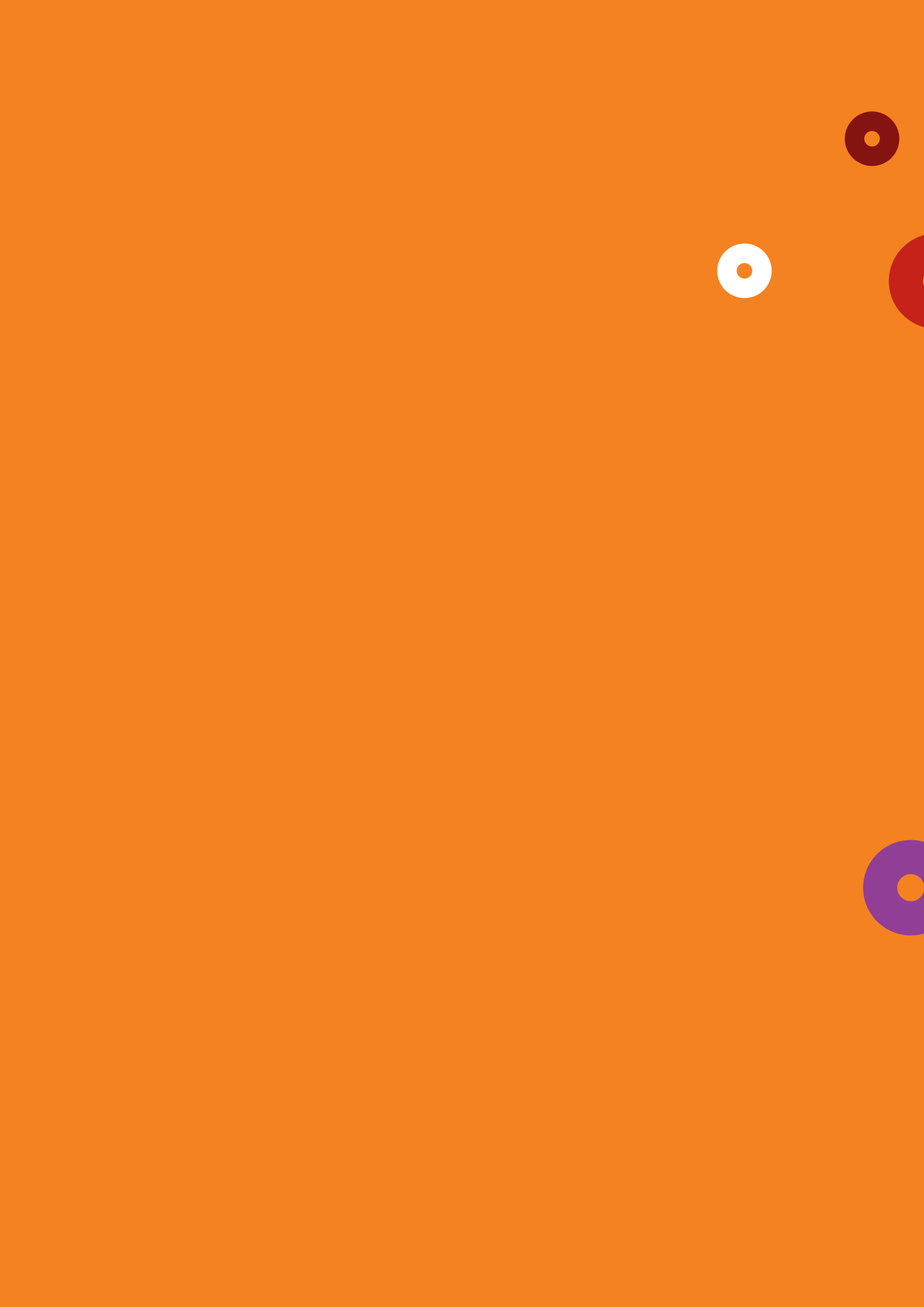
1. Dovršite vežbu mapiranja kod kuće kako biste imali plan puta koji ćete pratiti nakon završetka ovog programa o finansijskoj pismenosti. Iskoristite ga za sadašnjost, kao i za blisku i dalju budućnost.

MATERIJAL 3.1 MAPIRANJE PUTA U BUDUĆNOST

		NAŠI CILJEVI				
		TRENUTNI	KRAT-KOROČNI	SREDNJO-ROČNI	DUGO-ROČNI	BUDUĆI
RODITELJI	FINANSIJSKO ZDRAVLJE					
	LIČNI RAZVOJ					
	BEZBEDNO OKRUŽENJE/ EMOCIONALNA PODRŠKA					
	ZAPOSLENJE					
	DRUŠTVENI ŽIVOT/ POVEZANOST SA LJUDIMA					
	FIZIČKO I MENTALNO ZDRAVLJE					

		NAŠI CILJEVI				
		TRENUTNI	KRAT-KOROČNI	SREDNJO-ROČNI	DUGO-ROČNI	BUDUĆI
DECA	DOBRO ZDRAVLJE					
	ADEKVATNA ISHRANA					
	BEZBEDNOST I SIGURNOST					
	PRILIKE ZA RANO UČENJE					
	ODGOVORNO STARANJE					

DODATAK - 5 VEŽBI ZA IZGRADNJU POVERENJA

(1) BEZBEDNA VOŽNJA

Vreme: **20 minuta**
Materijali: **Predmeti odnosno table, stolice, torbe, papir, obuća itd.**

1. Podelite učesnike u grupe od troje ili dvoje. Recite im da u grupi odrede jednu osobu koja će biti „vozač" dok će ostali biti navigator(i).
2. Tražite od svih da pomognu da se što više raščisti prostorija tako što će pomeriti sve stolove/stolice na jednu ili dve suprotne strane prostorije, i napraviti čistinu i osloboditi zidove koji su jedan preko puta drugog. Neka sve grupe odu i stanu do istog zida.
3. Vozači iz svake grupe moraju da stoje okrenuti prema zidu i ako je moguće da imaju povez preko očiju.
4. Pomozite svim navigatorima da tiho naprave tri prepreke između suprotnog zida i mesta gde stoji njihov vozač. Prepreka može da bude stolica postavljena na putu, parče papira na podu, torba na podu, itd. Pogledajte tabelu u nastavku za pomoć gde postaviti prepreke:

POČETNI ZID			
VOZAČ IZ 1. GRUPE	**VOZAČ IZ 2. GRUPE**	**VOZAČ IZ 1 3 GRUPE**	**VOZAČ IZ 4. GRUPE**
PREPREKA 1	**PREPREKA 1**	**PREPREKA 1**	**PREPREKA 1**
PREPREKA 2	**PREPREKA 2**	**PREPREKA 2**	**PREPREKA 2**
PREPREKA 3	**PREPREKA 3**	**PREPREKA 3**	**PREPREKA 3**
ZID CILJ			

5. Cilj igre je da jedan ili dva navigatora iz svake grupe pomažu svom „vozaču sa povezom" navodeći ga da hoda njihovom trasom i da dođe do suprotnog zida, a da ne nagazi ili udari u neku prepreku. Ako je velika prepreka, treba da je zaobiđu. Ako je objekat mali ili ravan, mogu da ga prekorače. Treba da ostanu u svojoj traci.
6. Kada kažete kreni, navigatori će početi da pričaju svojim vozačima kako da hodaju i kako da izbegnu prepreke. Ako nemate poveze, vozači moraju da drže oči čvrsto zatvorene sve vreme. Navigatori ne smeju da dodiruju ili fizički vode vozača u bilo kom trenutku. [pokušajte da dozvolite da svaka grupa koristi svoju sopstvenu strategiju, ali ćete videti kako će im biti korisno da kažu vozaču da hoda tri kratka koraka napred, da iskorači dva krupna koraka na levo, jedan napred, dva na desno, onda tri napred, jedan veliki, visoko, itd.]
7. Vi morate biti sudija koji podseća vozače da ne smeju da gledaju, koji sprečava navigatore da vode vozača za ruku, da osigura da se niko ne povredi i koji će da proglasi pobednika.
8. Ako ima vremena, možete da ponovite igru zamenom mesta navigatora i vozača i tako što će oni da da razmeste prepreke.
9. Kada završite, neka svi pomognu da se prostorija vrati u normalno stanje i započnite razgovor o izazovima ove igre. Pitanja:
   - Zašto je ovo igra poverenja?
   - Kako je bilo "voziti u tami" i kakav je osećaj kada vozač ne razume uputstva navigatora?
   - Zamolite volontere da podele šta su naučili iz ovoga.

(2) POTRAGA ZA BLAGOM (15-20 MINUTA)

Vreme: **15 minuta**
Materijal: **Predmeti (flaše sa vodom, cipele, knjige, hemijske olovke itd.)**

1. Objasnite učesnicima da će u ovoj igri vežbati komunikaciju u timu, poverenje i koordinaciju.
2. U zavisnosti od veličine grupe, napravite 2 do 4 grupe. Tražite od svakog da izabere jedan predmet kao svoj trofej (npr. flašice za vodu, cipele, knjige, itd.). Predmeti moraju biti dovoljno jedinstveni da ih ljudi mogu jednostavno razlikovati na dodir.
3. Tražite od svakog tima da izabere dobrovoljca koji će nositi povez.
4. Objasnite da je ideja da članovi tima sa povezom, uz pomoć preostalih članova tima nađu svoj trofej i ubace ga u korpu. Najbrži je pobednik.
5. Čekajte dok se ne stavi povez dobrovoljcima.
6. Raščistite prostor i neka timovi stanu u grupama na krajeve prostorije. Tražite od dobrovoljaca da pomognu da se postavi nekoliko predmeta okolo, uključujući i trofejne predmete. Postarajte se da trofeji nisu postavljeni direktno ispred tima koji ih je izabrao. Postavite veliku korpu u centar prostora za igru.
7. Obezbedite da je broj predmeta na prostoru za igru najmanje duplo veći od broja grupa. (npr. '8 predmeta za 4 tima'). Pazite da ne koristite predmete slične nečijim izabranim trofejima. Na primer, ako je trofej patika možete koristiti sandalu, ali ne i drugu patiku kao predmet.
8. Tražite od prvih timova da se okupe na suprotnim stranama prostora za igru.
9. Učesnici koji su u timovim moraće da koordiniraju jedni sa drugima da bi uspeli u ovome.
10. Dobrovoljci sa povezima iz svakog tima trkaće se međusobno kako bi pokupili svoj 'trofej' i ubacili ga u korpu na sredini prostorije. Oni ne vide i ne mogu da postavljaju pitanja; moraju se u potpunosti osloniti na uputstva svojih članova tima. Članovi tima ih ne mogu voditi za ruku ili pomerati predmete ili korpu.
11. Članovi tima navode dobrovoljca kako da dođu do predmeta i da ga donesu do korpe.
12. Tim koji prvi ubaci svoj predmet u korpu je pobednik tog kruga.
13. Ako ima vremena, ponovite proces sve dok nekoliko ljudi u timu ne dobije šansu da bude

dobrovoljac sa povezom. (U tom slučaju tim koji pobedi najveći broj puta je pobednik igre.) Ne morate da menjate predmet koji je trofej za timove, samo je potrebno da preraspodelite predmete svaki put kada je druga osoba sa povezom.

14. Kada završite, okupite sve nazad i pitajte ih šta su iz ovoga naučili
    - Šta nam ovo govori o poverenju (člana tima sa povezom)? Da li je članovima tima sa povezom bilo udobno?
    - Šta nam ovo govori o timskom radu?
    - Ima li nekih dobrih strategija koje su upotrebili?

(3) TALAS POVERENJA

Vreme: **Nekoliko sekundi za svaku osobu, neka se svako rotira.**
Materijali: **nema**

1. Uputite veliku grupu da stane u dva reda koji su licem okrenuti jedni prema drugom. Neka ispruže ruke ispred tako da im se ukrste. Osoba na kraju reda onda ide kroz 'tunel'. Svaki član tima zatim podiže ruke kako bi prolaz bio bezbedan.
2. Ova aktivnost je poznata i kao talas poverenja jer osoba koja prolazi kroz 'tunel' i kroz ruke mora da bude hrabra i da se osloni na to da će drugi na vreme podići ruke.

(4) KVADRAT. KVADRAT? KVADRAT!

Vreme: **15 minuta (može se igrati i duže)**
Materijal: **konopac, povezi (ili slični predmeti koji ih mogu zameniti)**

1. Ovaj tim i inicijativa za izgradnju poverenja postave vaše učesnike u krug i oni treba da drže uže. Stavite im povez i recite da ispuste uže. Zatim da se odalje nekoliko koraka od mesta gde su stajali.
2. Sada im recite da se vrate ka konopcu i da zajedno rade kako bi ga postavili u položaj savršenog kvadrata. Ova aktivnost za povezivanje tima uči vaš tim da zavise jedni od drugih, da veruju jedni drugima i da zajedno postižu ciljeve.

(5) CRTANJE LEĐA-U-LEĐA

Vreme: **3-minuta za stvarno crtanje (ukupno 15 minuta)**
Materijal: **hemijske olovke, papir/blok, slike/predmeti**

1. Počnite tako što vaši učesnici biraju partnera. U parovima sedaju leđima okrenuti jedan prema drugom. Jedan učesnik ima prazan papir i olovku, dok se drugom da slika sa nepoznatim oblikom ili neki predmet. Učesnik koji drži sliku/predmet daje uputstvo svom paru koji ima blok šta da nacrta.
2. Cilj je da se vidi koliko će on to tačno nacrtati. Ova aktivnost za jačanje tima pomaže vašim učesnicima da nauče da se oslone jedni da druge i da komuniciraju koristeći detalje.

DODATNI SADRŽAJI ZA FINANSIJSKU PISMENOST

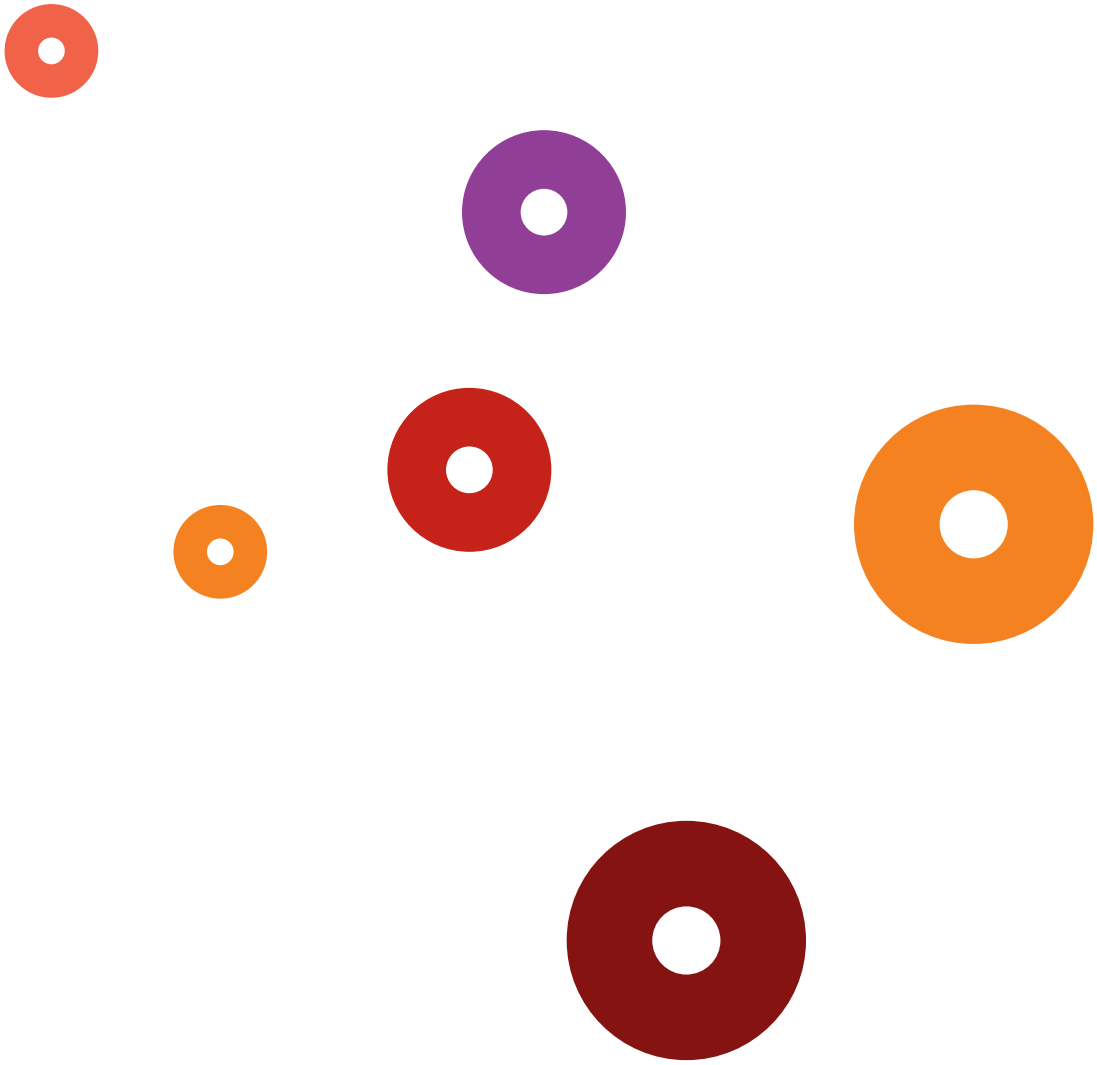
U nastavku su različiti resursi koji nude besplatne sadržaje na temu finansijske pismenosti za različite starosne grupe, nastavnike i učenike i koji se mogu koristiti kao dopuna ovom programu.

1. Platforma SmartPaths
   https://smartpathlearning.com/

2. Federalna korporacija za osiguranje depozita (FDIC)
   FDIC Catalog - Home Page
   https://catalog.fdic.gov/catalog/s/?selCategoryNm=a1Et0000003IWcDEAU#cats

3. Odsek za zaštitu korisnika finansijskih usluga (CFPB)
   CFPB (gpo.gov)
   https://pueblo.gpo.gov/CFPBPubs/CFPBPubs.php?NavCode=XA&CatID=37

4. Econlowdown
   https://www.econlowdown.org/

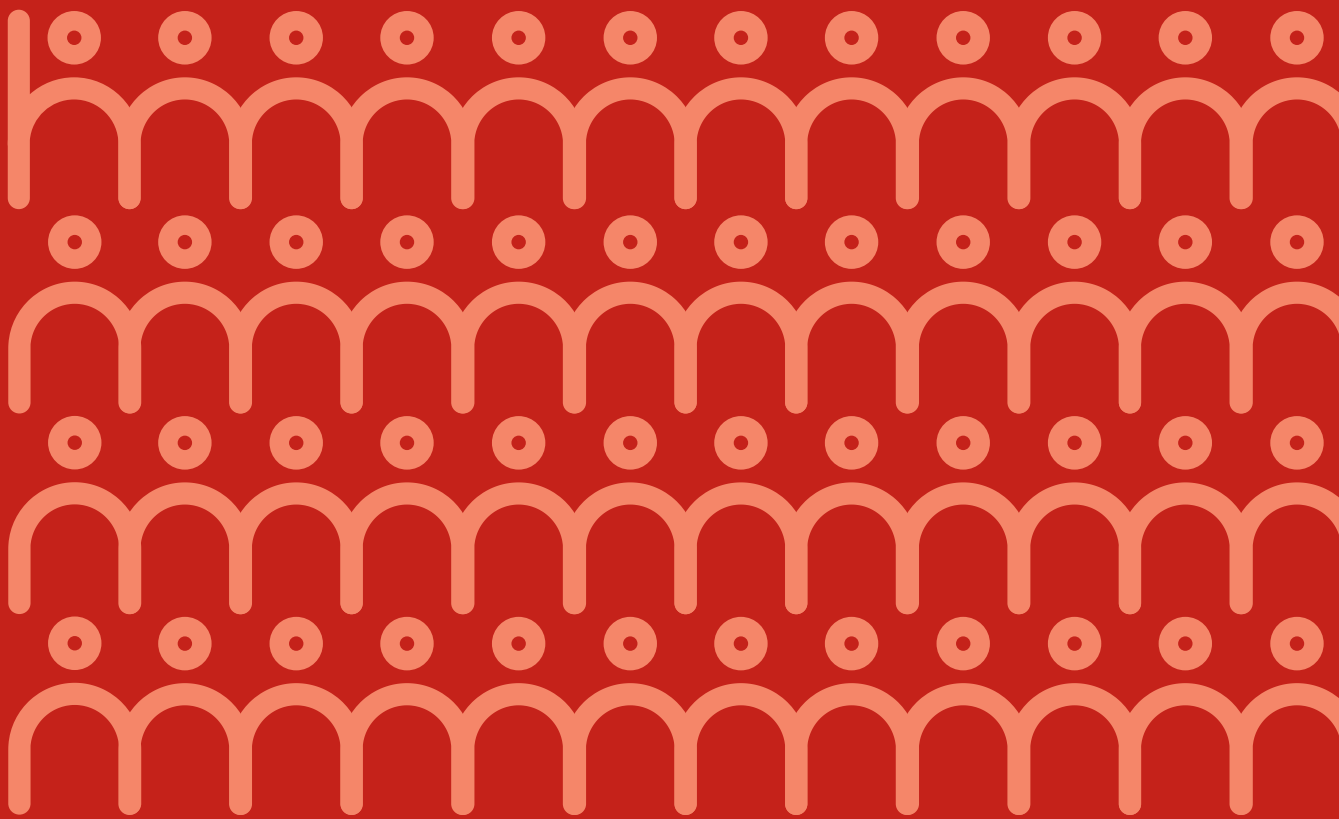

BELEŠKE

BELEŠKE

BELEŠKE

BELEŠKE

www.thehumansafetynet.org